

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
Донецький національний університет економіки і торгівлі  
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування  
Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ  
Гарант освітньої програми

\_\_\_\_\_ Бочарова Ю.Г.

«\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2023 року

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»  
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»  
освітньої програми «Міжнародні економічні відносини»

на тему: **«УЧАСТЬ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНОМУ РУСІ ПРЯМИХ  
ІНВЕСТИЦІЙ»**

Виконав:

здобувач вищої освіти

Карлаш Олександра Романівна  
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Керівник:

д.е.н., професор Бочарова Ю.Г.  
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Засвідчую, що у кваліфікаційній  
роботі немає запозичень з праць  
інших авторів без відповідних  
посилань

Здобувач вищої освіти \_\_\_\_\_

(підпис)

Кривий Ріг  
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ  
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування

Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

Форма здобуття вищої освіти денна

Ступінь бакалавр

Галузь знань Міжнародні відносини

Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Гарант освітньої програми

\_\_\_\_\_ Бочарова Ю.Г.  
підпис

« \_\_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2023 р.

**ЗАВДАННЯ  
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Карлаш Олександра Романівна

прізвище, ім'я, по батькові

1. Тема роботи: «Участь України у міжнародному русі прямих інвестицій»

Керівник роботи д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Бочарова Ю. Г.

науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали

Затверджені наказом ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського

від “28” листопада 2022 р. № 385-с

2. Строк подання здобувачем ВО роботи “ \_\_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: наукові статті, тези доповідей на наукові конференції, наукова література, офіційна статистика міжнародних організацій та країн

4. Зміст (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ  
 Основна частина  
 Висновки та рекомендації  
 Список використаних джерел  
 Додатки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).

---



---



---

(За потреби зазначаються П.І. по Б. консультантів за розділами роботи)

6. Дата видачі завдання: « \_\_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 20\_\_ р.

7. Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Підготовка теоретичної складової основної частини		
2	Підготовка аналітичної складової основної частини		
3	Підготовка висновків та рекомендацій		
4	Підготовка та оформлення вступу, списку використаних джерел та інших складових роботи		
5	Отримання відгуку від керівника		
6	Подання на кафедру завершеної роботи		
7	Проходження перевірки на академічний плагіат і нормоконтролю кваліфікаційної роботи		
8	Підготовка студента до захисту та захист кваліфікаційної роботи		

Здобувач ВО \_\_\_\_\_ Карлаш О. Р.

( підпис )

Керівник роботи \_\_\_\_\_ Бочарова Ю.Г.  
 ( підпис )

## РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

Сторінок 50,                      рисунків 10,                      таблиць 17,                      додатків 2,  
графічного матеріалу 0,                      використаних джерел 36

- Об'єкт дослідження: Міжнародна інвестиційна діяльність
- Предмет дослідження: стан та особливості участі України у міжнародному русі прямих інвестицій
- Мета дослідження: аналіз стану та особливостей участі України у міжнародному русі прямих інвестицій, визначення напрямів підвищення ролі та значення України як суб'єкта та об'єкта міжнародної інвестиційної діяльності.
- Методи дослідження: узагальнення та порівняння, аналіз і синтез, індукція та дедукція, групування, економіко-статистичні методи, табличний, графічний методи, методи аналізу рядів динаміки.
- Основні результати дослідження:
- визначено значення та роль міжнародної інвестиційної діяльності у забезпеченні соціально-економічного розвитку, зростання, конкурентоспроможності та національної безпеки сучасних країн світу;
  - ідентифіковано теорії іноземного інвестування ;
  - ідентифіковано різновиди інвестицій та їх специфічні особливості;
  - систематизовано підходи до диференціації прямих іноземних інвестицій, моделі прямого іноземного інвестування;
  - запропоновано дослідницький алгоритм аналізу участі (значення та ролі) країни у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій;
  - визначено стан та особливості міжнародного руху прямих інвестицій, зокрема особливості участі України у цьому процесі;
  - запропоновано напрями підвищення ефективності участі України у міжнародному русі прямих інвестицій.
- Ключові слова: Інвестиції, інвестиційна діяльність, прямі іноземні інвестиції, прямі закордонні інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість.

## ЗМІСТ

	Стор.
Вступ	6
Основна частина	9
Висновки та рекомендації	40
Список використаних джерел	48

## ВСТУП

**Актуальність теми.** Міжнародна інвестиційна діяльність в цілому та пряме іноземне інвестування зокрема, враховуючи їх значний вплив як на економіку приймаючих країн, так і країн-походження інвестицій, не тільки не втрачають своєї актуальності з плином часу як об'єкти наукового дослідження, а й значно актуалізується, становлять значний науковий та практичний інтерес.

Незважаючи на суттєвий науковий доробок у сфері досліджень прямого іноземного інвестування, багато аспектів цього складного феномену, що динамічно розвивається в умовах глобалізації, набуває нових рис, зокрема дослідження участі країн у міжнародному русі інвестицій, факторів, що впливають на цей процес, залишаються малодослідженими, потребують подальшого обґрунтування та розвитку, що й обумовило вибір теми дослідження, її мету та завдання.

**Мета і завдання кваліфікаційної роботи.** Метою кваліфікаційної роботи є аналіз стану та особливостей участі України у міжнародному русі прямих інвестицій, визначення напрямів підвищення ролі та значення України як суб'єкта та об'єкта міжнародної інвестиційної діяльності.

**Для досягнення поставленої мети у роботі визначено наступні завдання:** визначити сучасне значення та роль міжнародної інвестиційної діяльності у забезпечення соціально-економічного розвитку, зростання, конкурентоспроможності та національної безпеки країн та їх національних економік; ідентифікувати основні теорії іноземного інвестування; визначити суб'єкт-об'єктну структуру міжнародної інвестиційної діяльності; розглянути різновиди іноземних інвестицій та їх особливості; здійснити систематизацію критеріїв, що використовуються для диференціації прямих іноземних інвестицій; визначити фактори, що впливають на участь країн у міжнародному русі прямих та портфельних інвестицій; визначити особливості національного та наднаціонального регулювання міжнародної інвестиційної діяльності; ідентифікувати різновиди та провести компаративний аналіз ефектів використання різних моделей залучення прямих іноземних інвестицій; запропонувати дослідницький алгоритм аналізу та оцінки участі країни у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій; проаналізувати стан та особливості розвитку міжнародної інвестиційної діяльності в світі; визначити стан та особливості участі України у міжнародному русі прямих інвестицій; запропонувати та обґрунтувати напрями підвищення ролі та значення України як суб'єкта та об'єкта міжнародної інвестиційної діяльності.

**Об'єктом кваліфікаційної роботи** є міжнародна інвестиційна діяльність.

**Предметом кваліфікаційної роботи** є стан та особливості участі України у міжнародному русі прямих інвестицій.

**Методи дослідження.** Наукові результати дослідження було одержано з використанням таких методів: узагальнення і порівняння, аналіз і синтез,

індукція та дедукція, групування, табличний, графічний методи, методи аналізу рядів динаміки.

**Інформаційну базу дослідження** становлять офіційні статистичні дані, у т.ч. Національного банку України, міжнародних організацій (ООН, зокрема ЮНКТАД тощо); наукові праці зарубіжних та українських вчених.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у визначенні стану та особливостей участі України у міжнародному русі прямих інвестицій, визначенні напрямів підвищення ролі та значення України як суб'єкта та об'єкта міжнародної інвестиційної діяльності.

**Основні результати кваліфікаційної роботи**, які формують наукову новизну полягають у тому, що:

Установлено, що на сучасному етапі розвитку економічної думки іноземні інвестиції розглядаються як один із найважливіших факторів соціально-економічного розвитку, зростання та забезпечення національної економічної безпеки та конкурентоспроможності.

Визначено, що теорія інвестування, що почала активно розвиватися з 60-х років ХХ століття, є складним теоретичним концептом, що охоплює технологічну теорію міжнародних корпорацій, теорію «циклу міжнародного виробництва товарів», теорію ТНК та недосконалої конкуренції, теорію олігополії та прямих іноземних інвестицій, теорію інтернаціоналізації, парадигму «летучих гусів», теорію конкурентних переваг, еkleктичну парадигму тощо.

Систематизовано основні критерії диференціації прямого іноземного інвестування. Визначено, що основними критеріями за якими прямі інвестиції поділяються на види є: тип інтеграції, форма власності, суб'єкт, розмір інвестицій, особливості організаційно-галузевої інтеграції, мета, форма залучення, ціни, в яких подано інформацію про ПІ, геополітична спрямованість, джерело фінансування, напрямок руху інвестиційного капіталу відносно певного актора тощо.

Доведено, що на обсяги та особливості ПІ та ПЗІ країни впливає ціла низка факторів, головними серед яких є інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість. Надано авторські підходи до тлумачення зазначених понять.

Визначено, що регулювання прямого інвестування здійснюється не тільки на національному рівні приймаючої країни, але й на міжнародному рівні. Основними інститутами, що забезпечують регулювання інвестиційної діяльності на міжнародному рівні є: ООН, зокрема ЮНКТАД, та Світовий банк, зокрема БАГІ, МЦУІС, МФК, МБРР, МАР.

Ідентифіковано моделі залучення прямих іноземних інвестицій, проведено їх компаративний аналіз, за результатами якого встановлено, що більш ефективною у довгостроковому періоді є модель контрольованого залучення інвестицій.

Запропоновано дослідницький алгоритм аналізу участі (значення та ролі) країни у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій, що включає три етапи, в межах яких здійснюється кількісний та якісний аналіз стану та особливостей розвитку міжнародного руху прямих інвестицій, ПІ та ПЗІ

країни, за допомогою обсягових, структурних, результуючих показників ПІІ та ПЗІ країни та показників динаміки.

На основі проведеного аналізу встановлено, що у 2000-2021 рр.: 1) у світі спостерігалось нарощення обсягів руху капіталу у вигляді прямих іноземних інвестицій - обсяг прямих іноземних інвестицій в світі збільшився на 225 млрд дол.; 2) основними країнами-реципієнтами ПІІ виступали: США, Китай, Сінгапур, Канада, Бразилія, Індія, Британські Віргінські острови, росія, Мексика, Німеччина (на частку зазначених країн припадало 56,25% загальносвітових обсягів ПІІ); 3) Україна не належала до топ-10 країн за обсягами залучених ПІІ - на частку України протягом періоду, що аналізується, припадало в середньому трохи більше, ніж 0,225% від загального обсягу ПІІ в світі; 4) основними країнами-донорами прямих іноземних інвестицій є: Німеччина, Японія, Китай, Об'єднане Королівство, Канада, Гонконг, росія, Ірландія, Республіка Корея (на частку зазначених країн у 2000-2021 рр. припадало в середньому 65,9% від загальносвітового обсягу ПЗІ); 5) питома вага України як іноземного інвестора була досить незначною, не становила навіть 0,1%; 6) чиста інвестиційна позиція України має від'ємне значення, що означає, що зовнішні зобов'язання країни були більшими за закордонні активи, країна може бути віднесена до нетто-реципієнтів прямих інвестицій; 7) основними інвесторами України у 2000-2021 рр. виступають такі країни, як: Кіпр, Нідерланди, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Німеччина, Франція, Австрія, росія, Швейцарія, США, Польща; 8) у структурі ПІІ України переважають інструменти участі в капіталі; 9) серед галузей економіки України найбільш привабливими для іноземних інвесторів є промисловість, сільське, лісове та рибне господарство; добувна промисловість і розроблення кар'єрів; будівництво; інформація та телекомунікації; 10) Україна як інвестор спрямовує свої фінансові ресурси в такі країни, як Кіпр, росія, Республіка Молдова, Білорусь, Грузія, Узбекистан, Казахстан (на частку зазначених країн припадало 30,6% та 12,9% від загального обсягу ПЗІ України); 11) серед галузей економіки, які виступали найбільш інвестиційно привабливими для українських інвесторів за кордом у 2015-2021 рр. можна виділити професійну, наукову та технічну діяльність; 12) індекс інвестиційної привабливості України жодного разу не досяг так званої позитивної зони – вище 4 балів тощо.

Обґрунтовано, що підвищення ролі та значення України у міжнародному русі прямих інвестицій має передбачати розбудову комплексної, узгодженої системи інститутів та заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості країни, підвищення ефективності ПЗІ України через механізми заохочення інвестиційної діяльності, механізми сприяння інвестиційній діяльності та механізми забезпечення захисту іноземних інвесторів.



## ОСНОВНА ЧАСТИНА

На сучасному етапі розвитку економічної думки, як свідчить аналіз джерел [1-34], іноземні інвестиції розглядаються як один із найважливіших факторів соціально-економічного розвитку, зростання та забезпечення конкурентоспроможності, а сама теорія інвестування, початок розвитку якої датується 60-ми роками ХХ століття, не тільки не втрачає свої актуальності, а й сьогодні становить значний науковий та практичний інтерес, адже:

по-перше, незважаючи на підвищення рівня інтернаціоналізації та лібералізації глобальні асиметрії та диспропорції не тільки не зменшуються, а й поглиблюються, країни та національні економіки змушені постійно конкурувати за спроможність чинити вплив на геоекономічну та геополітичну ситуацію;

по-друге, «теорії іноземних інвестицій характеризують ситуацію, коли капітал вивозиться не тільки з метою забезпечення своїх виробництв ресурсами, а перш за все заради отримання додаткового прибутку від використання наявних технологічних, управлінських, інформаційних переваг, які можуть реалізуватися лише в країні-реципієнті» [26].

Так, як зазначають Говорушко Т.А., Обушна Н.І., «Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) — ключовий ресурс для прискореного розвитку економіки будь-якої країни. У сучасних умовах вони виступають одним із важливих інструментів забезпечення умов виходу з економічної кризи, ефективних структурних зрушень у народному господарстві, зростання науково-технічного прогресу тощо» [18].

Соколовська О.М. переконана, що ПІІ сприяють: вирішенню проблеми обмеженості національних інвестиційних ресурсів; залученню нових знань, практик корпоративного управління, новітніх технологій та обладнання; підвищенню кваліфікації місцевих фахівців, набуття ними нових навиків і компетенцій; зростанню продуктивності підприємств, диверсифікації їх діяльності на користь продукції з вищою часткою доданої вартості; підвищенню прибутковості та міжнародної конкурентоспроможності підприємств; нарощенню промислового та експортного потенціалу країни, зниженню її залежності від імпорту; прискоренню темпів економічного зростання; підвищенню якості та рівня життя населення країни» [19].

Як зазначають Руденко Н.В., Ткачук А.В., «...залучення прямих іноземних інвестицій впливає на підвищення рівня технологічного забезпечення підприємств, що призводить до більш ефективного використання ресурсів і підвищує конкурентоспроможність національних підприємств» [16].

Кузнецова Н.В. стверджує, що «ПІІ відіграють важливу роль в економічному розвитку країн, що розвиваються, та країн із перехідною економікою через активізацію процесів капіталоутворення, передачу технологій та наукових знань, підвищення продуктивності праці та

соціальних стандартів на внутрішньому ринку... зміни структури економік країн» [20].

Як зазначає Фатюха Н. Г., Рябченко І. А., «...залучення інвестицій сприяє поліпшенню платіжного балансу; трансферу новітніх технологій та ноу-хау; комплексному використанню ресурсів; розвитку експортного потенціалу і зниженню рівня залежності від імпорту; досягненню соціально-економічного ефекту» [21].

Біла І. С. звертає увагу на те, що «увага до прямих іноземних інвестицій з року в рік посилюється, оскільки вони дають змогу забезпечити сталість економічного розвитку країни, що дозволяє зменшити негативні амплітудні коливання основних макроекономічних індикаторів розвитку національної економіки, та сприяє розвитку співробітництва з іншими країнами» [22]

Пуларія П. А. звертає увагу на те, що «Завдяки залученню іноземних інвестицій виникають можливості для оновлення та модернізації виробництва, створення додаткових робочих місць, збільшення податкових надходжень та загального підвищення конкурентоспроможності національної економіки» [23].

Довгенко Я.О. стверджує, що «Зміни в динаміці ПІІ (наростаючим підсумком) тісно пов'язані з ВВП та капітальними інвестиціями, середньою заробітною платою, валовим зовнішнім боргом» [25].

Маркевич К.Л. доводить, що ПІІ впливають на спроможність країни забезпечити та підтримувати економічну безпеку, чітко окреслюючи механізм цього впливу (рис.1) [29].

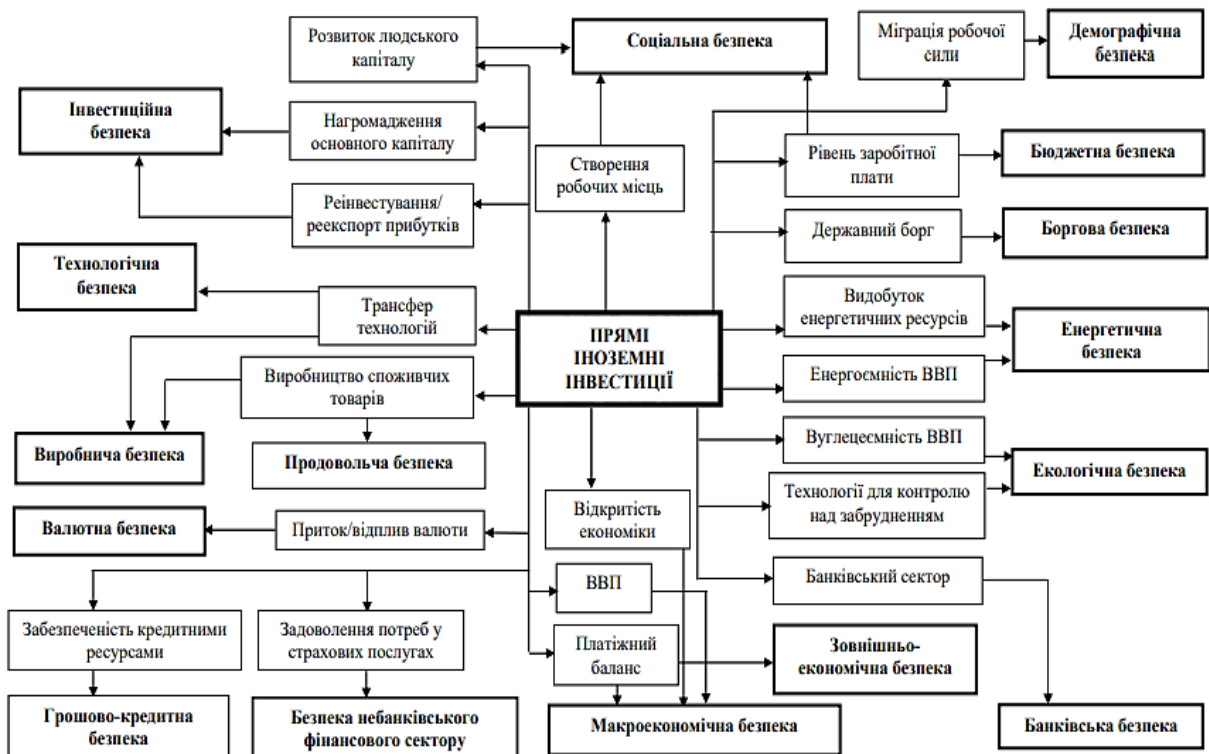


Рисунок 1 – Структурно-функціональні зв'язки ПІІ та складових економічної безпеки держави [29]

Куліш В.А. зазначає, що міжнародне інвестування приносить країні-реципієнту не тільки вигоди (розвиток галузей економіки, що отримують інвестиції; стабілізація платіжних балансів; зменшення безробіття; стимулювання конкуренції; залучення новітніх технологій; підвищення експорту; реалізація потенціалу країни; розбудова інфраструктури в країні тощо), але й може мати негативні ефекти (ймовірна залежність від країн-донорів; експлуатація наявних ресурсів, як сировинних, так і людських; «захоплення» територій; «відтік» кадрів; забруднення навколишнього середовища; занепад галузей «нецікавих» для іноземних інвесторів тощо) [27].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку наукової думки позитивний вплив іноземних інвестицій на функціонування та розвиток суб'єктів міжнародних економічних відносин розглядається як аксіома.

Аналіз робіт [1-34] дозволяє стверджувати, що сучасна теорія іноземного інвестування – це складний, у деяких сенсах навіть еkleктичний теоретичний концепт, феномен, оскільки включає цілу низку теоретичних моделей та окремих теорій, які з принципово різних вихідних моментів пояснюють сутність, значення та вплив іноземного інвестування на функціонування та розвиток країн та їх національних економік.

Як зазначає Прохорова М. Е., Лотоцька Ю.В., до основних теорій іноземного інвестування відносять: теорії абсолютних та відносних переваг, теорію факторів виробництва, теорію «економії масштабу», технологічну теорію міжнародних корпорацій, теорію «циклу міжнародного виробництва товарів», теорію ТНК та недосконалої конкуренції, теорію олігополії та прямих іноземних інвестицій, теорію інтернаціоналізації, парадигму «летучих гусів», теорію конкурентних переваг, еkleктичну парадигму тощо [26]. Слід зазначити, що аналогічний перелік теорій іноземних інвестицій наводить й Вінтіла Денісія [28].

Основу будь-якої теорії становить чітке розуміння сутності того феномену, явища, що вивчається, в межах теорії іноземного інвестування таким феноменом є інвестиції.

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність», інвестиції – це «...всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект» [5]. Крім того, інвестиції можуть розумітися, як «... операції з придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно» [4].

Відповідно до статей 4, 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність», суб'єкт-об'єктна структура інвестиційної діяльності може бути представлена наступним чином:

Об'єкти: будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові

вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права;

Суб'єкти: громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, у т.ч. недержавні пенсійні фонди, інститути спільного інвестування, страховики та фінансові установи, держави [5].

Найчастіше виокремлюються такі три різновиди іноземних інвестицій:  
прямі;  
портфельні;  
інші інвестиції (рис.2).

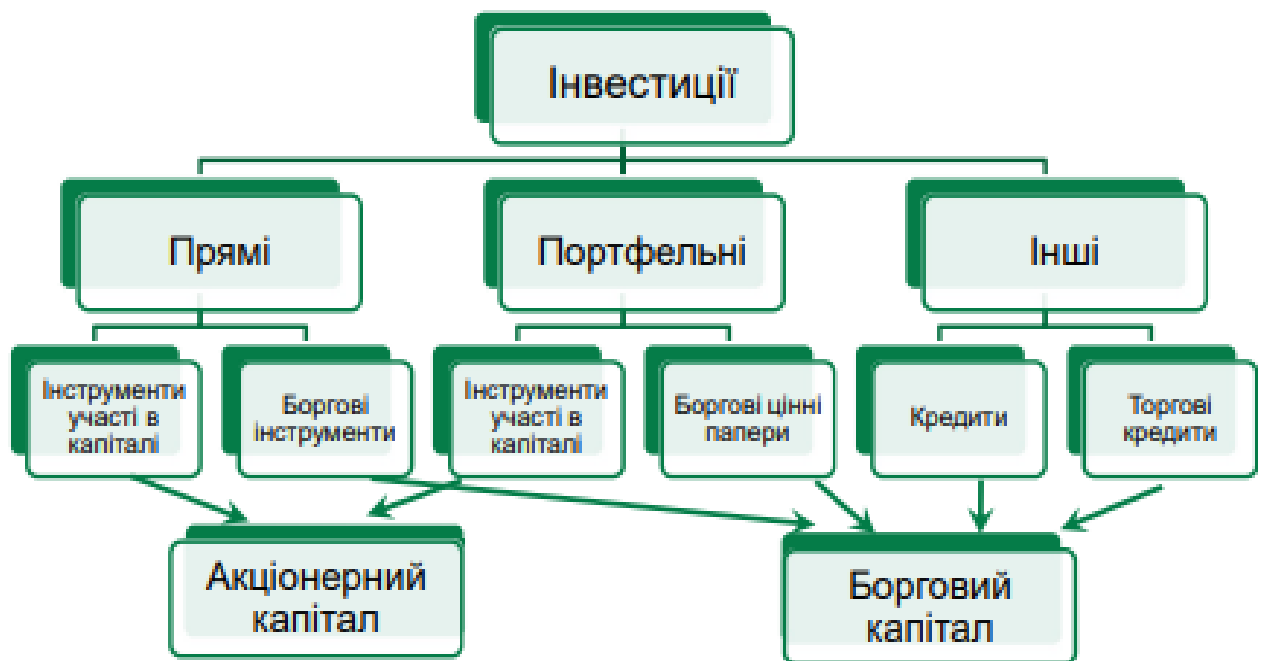


Рисунок 2 – Різновиди інвестицій [4]

Прямі інвестиції – це інвестиції в реальні об'єкти, вони дають інвестору реальний контроль над об'єктом вкладення, можливість впливати на його розвиток (через участь у капіталі – більше 10%).

Як зазначають Руденко Н.В, Ткачук А.В., «Розмір частки у статутному капіталі, що є обов'язковим при прямому інвестуванні, істотно відрізняється у різних державах. За визначенням МВФ, прямі інвестиції вважаються іноземними у тому випадку, коли іноземний інвестор володіє не менш ніж 25% статутного капіталу акціонерного товариства (згідно з американським законодавством – не менше 10%, у країнах Європейського Співробітництва – 20-25% у Канаді, Австралії і Новій Зеландії – 50%)» [16].

Портфельні інвестиції, на відміну від прямих інвестицій, не дають інвестору можливість контролю над об'єктом вкладення, однак дають можливість отримати специфічний дохід від такої діяльності (дивіденди, проценти тощо). Портфельні інвестиції – інвестиції в цінні папери (акції, облігації, інші цінні папери або боргові інструменти).

Інші інвестиції – це ті інвестиції, що не можуть бути віднесені ані до прямих, ані до портфельних інвестицій.

Усі інвестиції, незалежно від поділу на прямі, портфельні та інші розрізняються за об'єктом вкладення на: інвестиції у акціонерний та борговий капітал).

Важливо розуміти, що відмінності між акціонерним та борговим капіталом як об'єктом вкладання інвестицій полягають у тому, що акціонерний капітал не призводить до зростання заборгованості, борговий – генерується запозиченнями, призводить до зростання заборгованості, саме тому під час аналізу інвестиційної діяльності, незалежно від того, про який різновид інвестицій йдеться, важливо розуміти структуру таких інвестицій, чітко усвідомлювати який (борговий чи акціонерний капітал в них переважають).

У межах даної кваліфікаційної роботи нашу увагу буде зосереджено на прямих іноземних інвестиціях (ПІІ), а отже специфіка суб'єкт-об'єктної структури полягає у її транскордонному характері.

Як свідчить аналіз робіт [1, 2, 5, 16-34], на сучасному етапі розвитку теорії інвестування існує ціла низка класифікаційних критеріїв, за якими може здійснюватися диференціація прямих іноземних інвестицій.

Так, серед критеріїв, за якими здійснюють зазначену диференціацію можна виділити:

тип інтеграції (горизонтальні ПІІ (інвестиції в межах однієї галузі) та вертикальні ПІІ (інвестиції в різні галузі));

форма власності (державні, приватні, змішані);

суб'єкт (інституційні, підприємницькі, ТНК);

розмір інвестицій (великі (більше 100 тис. дол), середні (до 100 тис дол) та малі (до 10 тис. дол));

особливості організаційно-галузевої-інтеграції (горизонтальні, вертикальні, конгломератні);

мета (засновницькі (створення нового бізнесу за кордоном), замінюючі (заміна факторів виробництва, зокрема обладнання), доповнюючі (розширення наявного виробничого потенціалу підприємства), раціоналізаторські (підвищення ефективності діяльності), інноваційні ПІІ (забезпечення інноваційного розвитку підприємства));

форма залучення (браунфілд-інвестиції, грінфілд-інвестиції, злиття та поглинання). Як зазначають Говорушко Т.А., Обушна Н.І., brownfield investment можуть розглядатися, як «купівля підприємства (або його частки) через набуття і придбання прав власності на існуюче підприємство в обсязі, який надає можливість брати безпосередню участь в управлінні цим підприємством» [18], greenfield investment - «розміщення капіталу за кордонами материнської країни інвестора з метою здійснення господарської діяльності з самого початку, тобто процес інвестування у проект, який розпочинається “з нуля” і, на відміну від купівлі існуючого підприємства, передбачає створення нового об'єкта» [18]

ціни, в яких подано інформацію про ПІІ (ПІІ в історичних або базових цінах, ПІІ в поточних цінах);

геополітична спрямованість (ПІІ з розвинених країн у країни, що розвиваються; ПІІ з країн, що розвиваються, у країни, що розвиваються; ПІІ з країн, що розвиваються, у розвинені країни; ПІІ з розвинених країн у інші розвинені країни);

джерело фінансування (ПІІ, що здійснюються за рахунок власних коштів; ПІІ, що здійснюються за рахунок залучених (запозичених) коштів; ПІІ у вигляді реінвестицій; ПІІ у вигляді перерозподіленого капіталу підприємства; ПІІ, що формуються за рахунок виходу підприємства на фондові ринки, наприклад первинної публічної пропозиції - IPO);

напряму руху інвестиційного капіталу відносно певного актора (прямі іноземні інвестиції – ПІІ – FDI inflows; прямі закордонні інвестиції – ПЗІ – FDI outflows). Отже, ПІІ – прямі інвестиції в економіку певної країни (економіка певної країни розглядається як об'єкт інвестиційної діяльності, ПЗІ – прямі інвестиції із економіки певної країни (економіка певної країни розглядається як суб'єкт інвестиційної діяльності).

Як свідчить аналіз джерел [1, 2, 5, 16-34], на обсяги ПІІ та ПЗІ країни впливає ціла низка факторів, основним серед яких є інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість. При цьому слід зауважити, що у випадку ПІІ інвестиційна привабливість та інвестиційний клімат країни як об'єкта інвестиційної діяльності, у випадку ПЗІ – інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість країни-реципієнта (отримувача) капіталу, приймаючої країни.

Незважаючи на наявність суттєвих розбіжностей між поняттями інвестиційна привабливість та інвестиційний клімат ці поняття досить часто ототожнюються, що обумовлено комплементарним зв'язком між ними. Досить часто покращення інвестиційного клімату автоматично означитиме підвищення інвестиційної привабливості певної країни, і, навпаки, погіршення інвестиційного клімату негативно позначиться на інвестиційній привабливості.

Під поняття «інвестиційний клімат» доцільно розуміти сукупність факторів, що визначають особливості та результативність ведення господарської діяльності в певній країні як для її резидентів, так і для нерезидентів. Інвестиційний клімат охоплює такі групи факторів, як: економічні, соціальні, політичні, технологічні, екологічні, інноваційні, інфраструктурні, ринкові тощо. Слід зазначити, що відповідно до Податкового кодексу України (ст.13), «резиденти - це: юридичні особи та їх відокремлені особи, які утворені та провадять свою діяльність відповідно до законодавства України з місцезнаходженням як на її території, так і за її межами; дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають дипломатичні привілеї та імунітет; фізична особа - резидент - фізична особа, яка має місце проживання в Україні» [31].

Під поняттям «інвестиційна привабливість» доцільно розуміти показник, який відображає рівень привабливості інвестиційного клімату країни для іноземного інвестора.

Таким чином, якщо інвестиційний клімат є більш об'єктивним фактором, то інвестиційна привабливість є порівняно більш суб'єктивним, визначається конкретним інвестором.

Між цілями та інтересів та приймаючої країни завжди є суперечності (рис.3), що випливають із тих переваг, що несуть у собі ПІІ як для інвесторів (розширення ринків збуту, отримання додаткового прибутку, використання ефекту масштабу, підвищення конкурентоспроможності тощо), так і для приймаючих країн (розвиток виробництва, вирішення соціальних проблем, отримання доступу до нових технологій тощо). Узгодження інтересів інвесторів та економіки приймаючої країни – це одне із завдань державної інвестиційної політики, під якою, як зазначає Курило С.В., доцільно розуміти «...комплекс цілеспрямованих заходів, проведених державою, покликаних на створення сприятливих умов для всіх суб'єктів господарювання з метою активізації інвестиційної діяльності, піднесення економіки, підвищення ефективності виробництва та вирішення соціальних проблем» [33].



Рисунок 3 - «Збалансування» економічних інтересів країни та іноземного інвестора [29]

У цілому ж, як свідчить аналіз джерел [1, 2, 5, 16-34], регулювання прямого інвестування здійснюється не тільки на національному рівні приймаючої країни, але й на міжнародному рівні. Міжнародний рівень регулювання інвестиційної діяльності характеризується укладанням та виконанням двосторонніх та багатосторонніх договорів, що регламентують інвестиційну діяльність резидентів та нерезидентів країн-підписантів угод між собою та/або із третім країнами (країнами, що не належать до країн-підписантів певних угод), охоплює фіскальні (податки на прибуток, податкові пільги тощо), фінансові (субсидії, позики, гарантії тощо) та інші інструменти, що спрямовані на стимулювання або обмеження руху міжнародної інвестиційної діяльності.

У багатосторонньому регулюванні інвестиційної діяльності провідну роль відіграють такі міжнародні організації, як:

ООН, зокрема Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД);

Світовий банк, зокрема п'ять інституцій, що входять до групи Світового банку:

Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ);

Міжнародний центр із урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС);

Міжнародна фінансова корпорація (МФК);

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР);

Міжнародна асоціація розвитку (МАР).

Повертаючись до національного рівня регулювання іноземного інвестування слід зазначити, що «...розрізняють дві моделі залучення прямих іноземних інвестицій:

1) наздоганяючу, яка передбачає повну лібералізацію та створення усіх позитивних умов для інвесторів, спрямована на найшвидше досягнення показників розвинених країн;

2) контрольованого залучення інвестицій – країни не женуться за високими макроекономічними показниками, а намагаються гармонійно розвивати економіку, що передбачає встановлення певних обмежень для інвесторів, недопущення ПІІ в стратегічні галузі економіки» [16].

Зазначені моделі суттєво різняться за інструментами державної інвестиційної політики та наслідками. Так, «Економічні наслідки залучення прямих іноземних інвестицій за наздоганяючою моделлю для приймаючих країн у довгостроковому періоді виявляються малоефективними з точки зору впливу на реальні темпи економічного зростання» [16].

Результати від реалізації зазначеної моделі характеризуються різними наслідками у коротко- та довгостроковому періодах. Так, у короткостроковому періоді, за умови застосування зазначеної моделі, спостерігаються високі темпи економічного зростання на фоні швидкого залучення великих обсягів ПІІ в різні галузі економіки, але у довгостроковому – темпи економічного зростання суттєво уповільнюються, спостерігається дефіцит платіжного балансу, нарощення зовнішньої заборгованості.



Таким чином, у довгостроковому періоді така політика є неефективною, призводить до цілої низки негативних економічних ефектів.

Друга модель – модель контрольованого залучення інвестицій є більш ефективною у довгостроковому періоді. Так, «...завдяки обмеженням та контролю за процесом інвестування дозволяє залучати інвестиції тільки у деякі галузі економіки, переважно депресивні, створювати державні підприємства з часткою іноземного капіталу у формі ПІІ тощо... Завдяки поступовому та обдуманому залученню ПІІ розподіляються рівномірно і призводять до поступового, але постійного зростання економіки країни» [16].

З огляду на порівняльну ефективність та коротко- та довгострокові ефекти від використання двох зазначених вище моделей, першу модель найактивніше сьогодні використовують країни, що розвиваються, намагаючись компенсувати довгострокові наслідки короткостроковими економічними ефектами, другу – розвинені країни, що можуть дозволити собі орієнтацію на довгострокові економічні ефекти.

Контент-аналіз джерел [1, 2, 3, 5, 16-34] дозволяє стверджувати, що для кількісної оцінки участі країни у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій доцільно здійснити аналіз щонайменше 4 груп показників:

- 1 група – обсягові показники ПІІ;
- 2 група – структурні показники ПІІ;
- 3 група – результуючі показники ПІІ;
- 4 група – показники динаміки ПІІ.

При цьому для комплексного дослідження доцільно провести аналіз тенденцій, що мають місце як міжнародному русі прямих іноземних інвестицій в цілому, так і по окремій країні світу – Україні, урахувавши різноспрямованість потоків прямих інвестицій країни (у розрізі ПІІ та ПЗІ).

У якості обсягових показників ПІІ та ПЗІ країни доцільно використовувати такі параметри, як:

- сума щорічних надходжень ПІІ та ПЗІ;
- накопичена сума ПІІ та ПЗІ країни.

У якості структурних показників ПІІ та ПЗІ:

інструментальна структура (акціонерний капітал, борговий капітал) ПІІ та ПЗІ;

- географічна структура ПІІ та ПЗІ країни;
- галузева структура ПІІ та ПЗІ.

У якості показників динаміки – абсолютне відхилення обсягових показників ПІІ та ПЗІ.

У якості результуючих показників :

Міжнародна інвестиційна позиція країни. «Міжнародна інвестиційна позиція (МІП) – це статистичний звіт про вартість і структуру зовнішніх фінансових активів та зобов'язань країни на певну дату» [4].

Для якісної оцінки участі країни у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій доцільно провести аналіз тих факторів, що обумовили значення та динаміку кількісних показників, провести аналіз інвестиційної привабливості країни.

Таким чином, для оцінки участі країни у міжнародному русі прямих інвестицій доцільно використати наступний дослідницький алгоритм:

провести кількісний та якісний аналіз міжнародного руху прямих іноземних інвестицій, що дозволить отримати загальне розуміння ситуації щодо руху прямих іноземних інвестицій в світі, отримати орієнтири щодо країн, досвід яких щодо організації інвестиційної політики необхідно вивчати;

провести кількісний аналіз участі країни у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій, проаналізувавши обсягові, структурні, результуючі показники ПП та ПЗІ країни, показники динаміки ПП та ПЗІ, що дозволить зрозуміти місце та роль країни як об'єкта та суб'єкта міжнародної інвестиційної діяльності ;

провести якісний аналіз участі країни у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій, проаналізувавши інвестиційну привабливість країни, що дозволить визначити фактори, що обумовили місце та роль країни як суб'єкта та об'єкта міжнародної інвестиційної діяльності.

У якості основного джерела інформації для проведення такого дослідження, як свідчить аналіз джерел [1, 2, 3, 5, 16-34], доцільно використовувати платіжний баланс, що представляє собою статистичний звіт про операції між резидентами та нерезидентами за певний проміжок часу, систематично оприлюднюється Національним банком України (відповідно до вимог Міжнародного валютного фонду – МВФ). При цьому важливо пам'ятати, що:

1) інформація про рух іноземного капіталу відображена у розділі «Фінансовий рахунок»;

2) як і будь-який баланс, платіжний баланс, поділений на 2 складові: активи (відображають вкладення резидентів в іноземні фінансові інструменти – відплив капіталу з країни) та пасиви (вкладення нерезидентів в українські фінансові інструменти – приплив капіталу до країни);

3) зменшення активів свідчить про приплив капіталу, зменшення пасивів – відплив капіталу.

Крім того, у якості джерела інформації доцільно також використовувати дані Конференції ООН із торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), як однієї із найбільш авторитетних міжнародних організацій, що опікується питаннями акумуляції, моніторингу, аналізу інформації щодо міжнародного руху прямих інвестицій, виступає майданчиком для обміну досвідом та узагальнення позитивних національних практик регулювання інвестиційної діяльності.

Проведемо аналіз участі України у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій, використавши запропонований вище дослідницький алгоритм.

Так, на сучасному етапі розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин країни світу активно конкурують між собою за залучення іноземних інвестицій, використовуючи інструменти інвестиційної політики.

У 2005-2021 рр. інструменти, що були спрямовані на створення більш сприятливих умов для іноземного інвестування, значно переважали над інструментами, що були спрямовані на більш жорстке регулювання (рис.4).

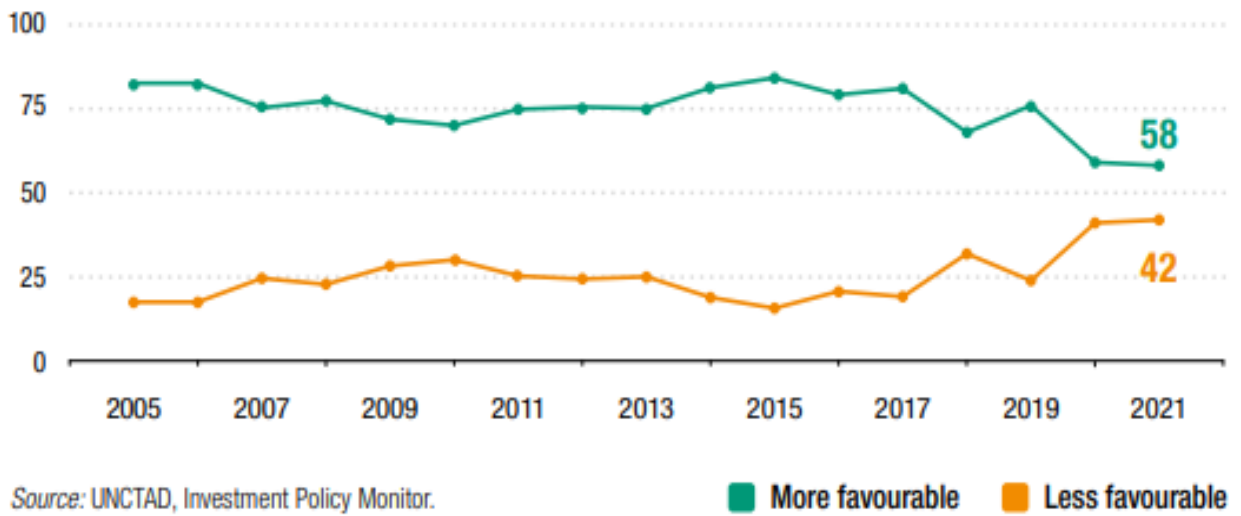


Рисунок 4 – Зміни в національній інвестиційній політиці країн світу [1]

Як свідчать дані ЮНКТАД, протягом періоду, що аналізується, розвинені країни здебільшого запроваджували чи посилювали свої режими перевірки інвестицій на основі критеріїв національної безпеки чи розширювали тимчасові режими, прийняті під час пандемії, для захисту стратегічних підприємств від іноземних поглинань. Країни, що розвиваються, продовжували вживати заходів щодо лібералізації, заохочення або спрощення процедур інвестицій, підтверджуючи важливу роль, яку ПІІ грають у їх стратегіях економічного зростання та розвитку (рис.5).

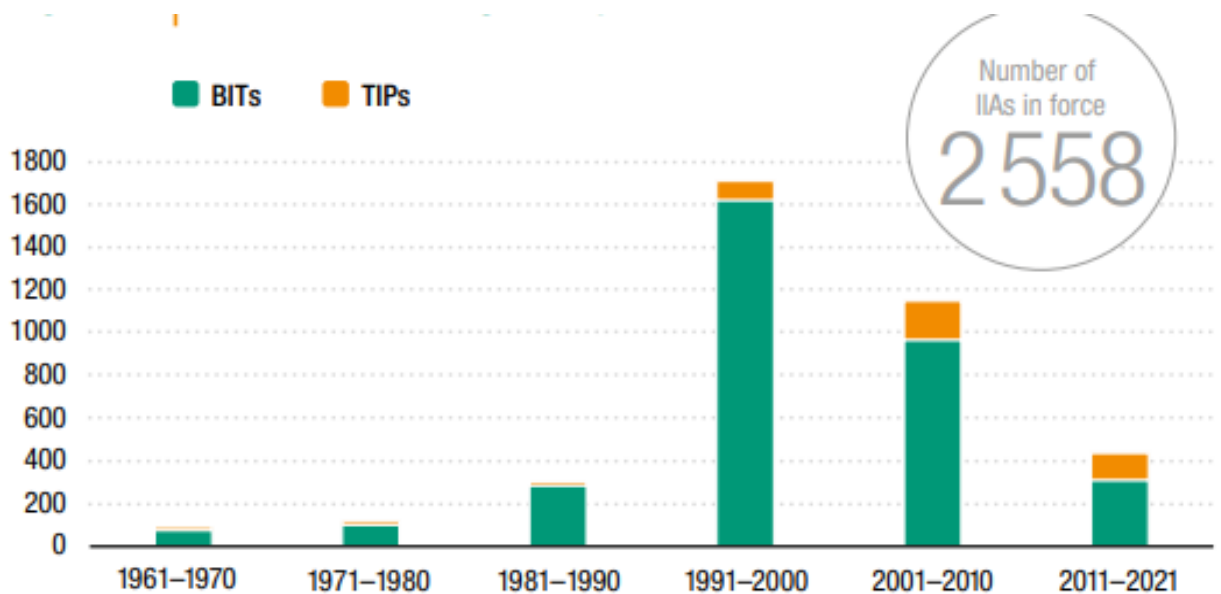


Рисунок 5 – Динаміка міжнародних інвестиційних угод [1]

Для реалізації зазначених процесів країни сучасного світу активно долучалися до укладання міжнародних багатосторонніх та двосторонніх договорів щодо іноземного інвестування. Так, станом на сьогодні, відповідно до даних ЮНКТАД, у світі функціонує 2558 міжнародних договорів про іноземне інвестування (рис.5).

Для стимулювання та розвитку інвестиційної діяльності, зокрема міжнародної інвестиційної діяльності, в Україні розроблено та введено в дію цілу низку нормативно-правових актів (більше 5000). На сьогодні інституційне середовище міжнародної інвестиційної діяльності в Україні включає такі основні нормативно-правові акти, як:

Кодекси: господарський, податковий, митний, цивільний, земельний, кодекс законів про працю;

Закони України: «Про режим іноземного інвестування» [9], «Про інвестиційну діяльність» [5], «Про зовнішньоекономічну діяльність» [10], «Про індустриальні парки» [11], «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [12], «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» [13], «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [14] тощо;

Постанови Кабінету Міністрів України

Постанови Верховної Ради України тощо.

У 2000-2021 р. у світі спостерігалось нарощення обсягів руху капіталу у вигляді прямих іноземних інвестицій. Так, протягом 2000-2021 рр. обсяг прямих іноземних інвестицій в світі збільшився на 225625 млн дол або більше, ніж на 225 млрд дол (табл.1).

Крім того, протягом періоду, що аналізується, спостерігалось нарощення обсягу прямих іноземних інвестицій в країни, що розвиваються (обсяги збільшилися на 613859 млн дол), зниження обсягів прямих іноземних інвестицій в розвинені країни (обсяги зменшилися на більше, ніж 388 млрд дол).

У структурі потоків прямих іноземних інвестицій протягом 2000-2021 рр. відбулися суттєві зміни. Якщо у 2000 році основними реципієнтами капіталів (прямих іноземних інвестицій) були розвинені країни (на частку зазначених країн припадало 83,6% від загальносвітового обсягу ПІІ у 2000 році), то у 2021 році – країни, що розвиваються (на частку зазначених країн припадало 52,9% від загальносвітового обсягу ПІІ у 2021 році). Таким чином, протягом періоду, що аналізується, частка ПІІ розвинених та частка ПІІ країн, що розвиваються, відповідно зменшилася та збільшилася на 36,5%.

Таблиця 1 – Прямі іноземні інвестиції, млн дол

Показники		2000 р.	2010 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення
<i>I</i>		2	3	4	5	6
Світ	млн дол	1356685, 1	1390942	963139	1582310	225625
	%	100	100	100	100	0

## Продовження таблиці 1

1		2	3	4	5	6
Країни, що розвиваються	млн дол	222711,3	629624	643949	836571	613859
	% світ	16,4	45,3	66,9	52,9	36,5
Розвинені країни	млн дол	1133973,8	761319	319190	745739	-388235
	% світ	83,6	54,7	33,1	47,1	-36,5

Джерело: складено то розраховано автором на основі даних [1]

У 2000-2021 рр. у всіх макрорегіонах, крім Європи, спостерігалось збільшення обсягів ПІІ. Так, протягом періоду, що аналізується, зменшення обсягів ПІІ в Європу становило 491745 млн дол. Найбільше збільшення ПІІ спостерігалось в Азії – обсяги ПІІ у 2021 р. порівняно із обсягами ПІІ у 2000 році збільшилися на 486598 млн дол або більше, ніж на 486 млрд дол (табл.2).

Таблиця 2 – Макрорегіональна структура прямих іноземні інвестиції, млн дол

Макрорегіони	2000 р.	2010 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення
1	2	3	4	5	6
Світ	1356685,1	1390942,3	963138,5	1582309,8	225625
Азія	132385,7	422569,8	518893,1	618983,4	486598
Східна та Південно-східна Азія	122026,2	305183,4	406836,1	504232,0	382206
Східна Азія	100274,9	192303,1	284726,3	328918,0	228643
Південно-східна Азія	21751,3	112880,3	122109,7	175313,9	153563
Західна Азія	3983,8	65083,2	34824,2	55334,3	51350,5
Південна Азія	4866,3	34862,5	70957,3	52416,8	47550,5
Центральна Азія	1509,4	17440,7	6275,6	7000,3	5490,9
Океанія	116,4	-945,2	-68,1	138,9	22,5
Америка	538341	544982,7	343602	692153	153812,3
Північна Америка	380802,1	226449,4	174003,6	427051,7	46249,6
Латинська Америка та країни Карибського басейну	79827,5	160756,0	86171,6	134457,8	54630,3
Південна та Центральна Америка	77711,2	157777,3	83426,6	130643,6	52932,4
Південна Америка	57099,0	124192,9	50670,6	88148,9	31049,9
Центральна Америка	20612,2	33584,4	32756,0	42494,7	21882,5
Європа	710777,7	482674,1	80786,5	219032,6	-491745
ЄС	564989,5	335881,3	209509,2	137541,3	-427448

## Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6
Інші країни Європи	145788,2	146792,8	-128722,8	81491,3	-64296,9
Африка	10381,8	47243,0	38952,2	82990,5	72608,7
Південна Африка	2475,6	5512,7	4243,6	42219,2	39743,6
Західна Африка	2131,1	12004,4	9340,3	13848,6	11717,5
Центральна Африка	670,4	7799,2	9506,2	9408,9	8738,5
Північна Африка	3250,1	15745,9	9800,2	9335,2	6085,1
Східна Африка	1854,6	6180,7	6061,9	8178,7	6324,1

Джерело: складено то розраховано автором на основі даних [1]

Основним реципієнтом ПШ серед макрорегіонів є, як свідчать дані ЮНКТАД, Америка та Азія – на частку зазначених макрорегіонів припадає 40% та 32% від загальносвітового обсягу ПШ. В той же час на Європу припадає в середньому 25%, Африку – 3%.

ПШ нерівномірно розподілені не тільки між макрорегіонами, але й всередині самих макрорегіонів. Так, в Азії основним реципієнтом ПШ є країни Східної та Південно-східної Азії (25,3% від загальносвітових обсягів ПШ); у Америці – Північна Америка (22,8% від загальносвітових обсягів ПШ); Європі – країни ЄС (23,6% від загальносвітових обсягів ПШ); Африці – Південна Африка (1% від загальносвітових обсягів ПШ).

Основними країнами-реципієнтами ПШ у 2000-2021 рр. були: США, Китай, Сінгапур, Канада, Бразилія, Індія, Британські Віргінські острови, росія, Мексика, Німеччина. На частку зазначених країн припадало 56,25% загальносвітових обсягів ПШ (табл.3).

Протягом 2000-2021 рр. у топ-10 країн-реципієнтів ПШ в світі здебільшого спостерігалось збільшення обсягів ПШ, виключення становить лише Канада, Німеччина, де обсяги ПШ протягом періоду, що аналізується, зменшилися. Так, зменшення ПШ у 2000-2021 рр. у Канаді становило 7119,4 млн дол, в Німеччині – 167013 млн дол. Найбільше збільшення обсягів залучених ПШ у групі зазначених країн спостерігалось у Китаї (збільшення становило 140242 млн дол) та США (збільшення становило 53369 млн дол).

Таблиця 3 – Топ-10 країн за обсягами ПШ, млн. дол

Країни	Одиниці виміру	2000 р.	2010 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення
1		2	3	4	5	6
Світ	млн дол	1356685	1390942	963138,5	1582310	225625
США	млн дол	314007	198049	150828	367376	53369
	% світ	23,1	14,2	15,7	23,2	0,07254
Китай	млн дол	40714,8	114734	149342	180957	140242
	% світ	3,0	8,2	15,5	11,4	8,43521
Сінгапур	млн дол	14751,8	57460,1	75436,7	99099,3	84347,5
	% світ	1,1	4,1	7,8	6,3	5,17561

## Продовження таблиці 3

<i>I</i>		2	3	4	5	6
Канада	млн дол	66795,1	28400,4	23175,6	59675,7	-7119,4
	% світ	4,9	2,0	2,4	3,8	-1,15198
Бразилія	млн дол	32779,2	77686,8	28318,5	50367,4	17588,2
	% світ	2,4	5,6	2,9	3,2	0,76703
Індія	млн дол	3588	27417,1	64072,2	44735,1	41147,1
	% світ	0,3	2,0	6,7	2,8	2,56273
Британські Віргінські острови	млн дол	8073,3	42386,8	39619,6	39361,5	31288,2
	% світ	0,6	3,0	4,1	2,5	1,89252
росія	млн дол	2651,1	31668	10409,9	38239,7	35588,6
	% світ	0,2	2,3	1,1	2,4	2,22129
Мексика	млн дол	18246,8	27193,3	27933,6	31621,2	13374,4
	% світ	1,3	2,0	2,9	2,0	0,65347
Німеччина	млн дол	198279,3	65643	64589,3	31266,8	-167013
	% світ	14,6	4,7	6,7	2,0	-12,639
Довідково						0
Україна	млн дол	595	6495	-36	6549	5954
	% світ	0,0	0,5	0,0	0,4	0,4

*Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [1]*

Як видно з таблиці 3, протягом 2000-2021 рр. Україна не належала до топ-10 країн за обсягами залучених ПІІ. На частку України протягом періоду, що аналізується, припадало в середньому трохи більше, ніж 0,225% від загального обсягу ПІІ в світі. Однак, разом із тим, протягом періоду, що аналізується, Україні вдалося наростити обсяги залучених ПІІ із 595 млн дол у 2000 році до 6549 млн дол у 2021 році – на 5954 млн дол. Нарощення обсягів ПІІ знайшло прояв у зростанні частки України у загальносвітових обсягах ПІІ – частка України збільшилася на 0,4% (з 0% у 2000 році до 0,4% у 2021 році).

Обсяг накопичених ПІІ у 2000-2021 рр. суттєво збільшився та варіювався за групами країн (табл.4). Так, у 2000-2021 рр. обсяг накопичених ПІІ в світі збільшився на 38071 млрд дол. У структурі накопичених ПІІ найбільша частка притаманна для розвинених країн, на частку яких в середньому припадало протягом періоду, що аналізується, 73,4% від загальносвітового обсягу накопичених ПІІ. На частку країн, що розвиваються, припадало в середньому 26,6%. Незважаючи на той факт, що обсяги накопичених ПІІ розвинених країн продовжують суттєво перевищувати обсяги накопичених ПІІ країн, що розвиваються, у 2000-2021 рр. частка розвинених країн у загальносвітовому обсягу накопичених ПІІ зменшилася на 6,6%, для країн, що розвиваються, була притаманна протилежна тенденція.

До топ-10 країн за обсягами накопичених ПІІ у 2000-2021 рр. належать: США, Об'єднане Королівство, Нідерланди, Китай, Гонконг, Сінгапур, Канада, Швейцарія, Ірландія, Німеччина. На частку зазначених країн припадає в середньому 63,1% від загальносвітових обсягів накопичених ПІІ.

Таблиця 4 – Обсяг накопичених ПШ, млн дол

Показники		2000р.	2010р.	2020р.	2021р.	Абсолютне відхилення
Світ	МЛН дол	7377200,9	19907143	41727577	45448812	38071611
	%	100	100	100	100	0
Країни, що розвиваються	МЛН дол	1517163,3	6061035	11760250	12329543	10812380
	%світ	20,6	30,4	28,2	27,1	6,6
Розвинені країни	МЛН дол	5860037,6	13846108	29967328	33119269	27259231
	%світ	79,4	69,6	71,8	72,9	-6,6

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [1]

Серед топ-10 країн незмінним лідером за обсягом накопичених ПШ є США, на частку яких в середньому припадає 27,7% від загальносвітового обсягу накопичених ПШ (табл.5).

Частка інших країн у топ-10 за обсягами накопичених ПШ в середньому не перевищує 6%: Об'єднане Королівство – 5,6%, Нідерланди – 4,6%, Китай – 3,7%, Гонконг – 5%, Сінгапур – 3,4%, Канада – 3,9%, Швейцарія – 2,8%, Ірландія – 2,3%, Німеччина – 4,1%. Разом із тим, у 2000-2021 рр. по деяких країнах топ-10 мало місце зменшення частки накопичених ПШ: США, Об'єднане Королівство, Гонконг, Канада, Німеччина. У цей же час по таких країнах, як Нідерланди, Китай, Сінгапур, Швейцарія, Ірландія – спостерігалася протилежна тенденція. У абсолютному ж вимірі обсяги накопичених ПШ всіх топ-10 країн стабільно зростали.

Таблиця 5 – Топ-10 країн світу за обсягами накопичених ПШ

Країни	Одиниці виміру	2000 р.	2010 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення
<i>1</i>		<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Світ	млн дол	7377200,9	19907143	41727577	45448812	38071611
США	млн дол	2783235	3422293	10813507	13619023	10835788
	%світ	37,7	17,2	25,9	30,0	-7,8
Об'єднане Королівство	млн дол	439457,7	1068187	2219917,4	2634202	2194743,9
	%світ	6,0	5,4	5,3	5,8	-0,2
Нідерланди	млн дол	243732,9	588076,8	2719474,3	2576225	2332492,4
	%світ	3,3	3,0	6,5	5,7	2,4
Китай	млн дол	193348	586882	1918828	2064018	1870670
	%світ	2,6	2,9	4,6	4,5	1,9
Гонконг	млн дол	435417,1	1067520	1851463,7	2022195	1586777,8
	%світ	5,9	5,4	4,4	4,4	-1,5
Сінгапур	млн дол	110570,3	633353,6	1952037,7	2007270	1896699,7
	%світ	1,5	3,2	4,7	4,4	2,9
Канада	млн дол	325020	983889,5	1235584,9	1437837	1112816,8
	%світ	4,4	4,9	3,0	3,2	-1,2
Швейцарія	млн дол	101634,8	648091,7	1423892	1369626	1267991,6
	%світ	1,4	3,3	3,4	3,0	1,6
Ірландія	млн дол	127088,7	285575,3	1346807,7	1362510	1235421,1
	%світ	1,7	1,4	3,2	3,0	1,3
Німеччина	млн дол	470937,7	955881,4	1107838,7	1139106	668167,8
	%світ	6,4	4,8	2,7	2,5	-3,9



## Продовження таблиці 5

1		2	3	4	5	6
Україна	млн дол	3875	52872	52091	62131	58256
	% світ	0,1	0,3	0,1	0,1	0,1

Джерело: складено то розраховано автором на основі даних [1]

Україна у 2000-2021 рр. не належала до топ-10 країн за обсягами накопичених ПІІ, її частка була досить незначною становила 0,1% від загальносвітових обсягів накопичених ПІІ.

Як свідчать дані ЮНКТАД, у 2000-2021 рр. інтенсивність, а отже й вартість угод із злиттів та поглинань в світі суттєво скоротилася. Так, протягом періоду, що аналізується, вартість угод із злиттів та поглинань в світі зменшилася на 231801 млн дол (табл.6).

У 2000-2021 рр. розвинені країни продовжили виступати основними продавцями в межах транскордонних угод із злиттів та поглинань. На частку зазначеної групи країн припадало більше 80% від загальносвітової вартості угод із злиттів та поглинань. Незважаючи на той факт, що розвинені країни продовжують залишатися найбільшими продавцями в межах трансграничних угод із злиттів та поглинань, їх частка у загальносвітовій вартості угод із злиттів та поглинань у 2000-2021 рр. суттєво скоротилася – на 6,9%. Натомість країни, що розвиваються, суттєво наростили свою частку – на 6,9%.

Беручи до уваги особливості участі України як країни реципієнта прямих іноземних інвестицій у 2000-2021 рр., її участь у міжнародних угодах із злиття та поглинання у якості продавця також не є значною У 2000-2021 рр. обсяги прямих іноземних інвестицій України залучених через механізм укладання міжнародних угод із злиттів та поглинань суттєво скоротився – на 103,8 млн дол.

Таблиця 6 – Вартість угод із злиттів та поглинань (економіка продажу)

Показники		2000р.	2010р.	2020р.	2021р.	Абсолютне відхилення
Світ	Млн дол	959681,2	347093,9	474864,0	727880,0	-231801
	%	100	100	100	100	0
Країни, що розвиваються	Млн дол	82565,5	85311,9	86283,1	112797,2	30231,7
	% світ	8,6	24,6	18,2	15,5	6,9
Розвинені країни	Млн дол	877115,7	261782,1	388580,9	615082,8	-262033
	% світ	91,4	75,4	81,8	84,5	-6,9
<i>Довідково</i>						0
Україна	Млн дол	135,8	322,1	25,8	32,0	-103,8
	% світ	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0

Джерело: складено то розраховано автором на основі даних [1]

Частка України як економіки продажу у вартісних обсягах злиттів та поглинань також є досить незначною, не досягає навіть 0,1%.

Причиною такої ситуації є зміна галузевої структури міжнародних угод із злиттів та поглинань. На сучасному етапі розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин більша частка угод із злиттів та поглинань (в середньому 61,3%) припадає саме на сферу послуг, яка є недостатньо розвиненою в Україні.

Обсяги прямих зарубіжних інвестицій у 2000-2021 рр. в світі також збільшилися – збільшення становило 545102 млн дол. або більше, ніж 545 млрд дол (табл.7).

Основні обсяги прямих зарубіжних інвестицій припадають на розвинені країни. Так, на частку зазначеної групи країн припадає в середньому 73,8% загальносвітових обсягів ПЗІ. Однак, разом із тим, слід зазначити, що протягом періоду, що аналізується, частка зазначеної групи країн у загальносвітових обсягах ПЗІ зменшилася на 18,5% - з 92,8% у 2000 році до 74,3% у 2021 році. Протилежна ситуація спостерігається по групі країн, що розвиваються. У зазначеній групі країн спостерігалось нарощення частки ПЗІ у загальносвітових обсягах.

Таблиця 7 – Прямі зарубіжні інвестиції

Показники		2000 р.	2010 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення
Світ	МЛН ДОЛ	1162491,6	1392058,1	780479,7	1707593,5	545102
	%	100	100	100	100	0
Розвинені країни	МЛН ДОЛ	1078543,1	1055031,1	408195,4	1269211,9	190669
	% <sub>світ</sub>	92,8	75,8	52,3	74,3	-18,5
Країни, що розвиваються	МЛН ДОЛ	83948,4	337027,0	372284,4	438381,6	354433
	% <sub>світ</sub>	7,2	24,2	47,7	25,7	18,5

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [1]

У 2000-2021 рр. мали місце суттєві макрорегіональні особливості у розподілі ПЗІ (табл.8). Найбільш активно здійснювали інвестування країни Європи та Америки. На зазначені макрорегіони припадає майже 40% та 29,2% від загальносвітових обсягів ПЗІ відповідно. Найменш активно інвестували за кордон такі макрорегіони, як Океанія та Африка. При цьому слід зауважити, що протягом 2000-2021 рр. обсяг ПЗІ динамічно зростав по всіх макрорегіонах, виключення становить лише Океанія та Європа, де протягом періоду, що аналізується, спостерігалася протилежна тенденція. Найбільше ж нарощення обсягів ПЗІ фіксується в Азії та Америці. Так, протягом аналізованого періоду обсяги ПЗІ Азії збільшилися на 319949,5 млн дол, обсяги ПЗІ Америки – на 372641,2 млн дол.

У межах самих макрорегіонів також фіксуються суттєві асиметрії щодо обсягів ПЗІ. Так, в Азії найбільш активно інвестують за кордон країни Східної Азії; в Америці – країни Північної Америки; в Європі – країни ЄС;

Африки – країни Західної та Північної Африки. У зазначених складових макрорегіонів мало місце й найбільше зростання обсягів ПЗІ у 2000-2021 рр.

Таблиця 8 – Макрорегіональна структура прямих зарубіжних інвестицій, млн дол

Макрорегіони	2000 р.	2010 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення
Світ	1162491,6	1392058,1	780479,7	1707593,5	545102
Азія	74168,8	271633,8	378381,9	394118,3	319950
Східна та Південно-східна Азія	70691,7	229458,3	330067,0	320226,8	249535
Східна Азія	61695,6	166253,4	267680,1	244389,0	182693
Південно-східна Азія	8996,1	63204,8	62386,9	75837,8	66841,7
Західна Азія	2927,8	17996,6	39190,5	56383,2	53455,4
Південна Азія	540,4	16290,6	11206,0	15985,9	15445,5
Центральна Азія	8,9	7888,5	-2081,7	1522,3	1513,4
Океанія	20,0	126,6	-811,3	-160,0	-180
Америка	203628	422267	272107	576269	372641
Північна Америка	187304,2	312501,8	281446,1	492975,0	305671
Латинська Америка та країни Карибського басейну	8211,5	54911,5	-4663,8	41770,2	33558,7
Південна та Центральна Америка	8112,0	54853,3	-4675,0	41523,7	33411,7
Південна Америка	8019,5	39821,7	-7705,9	41411,2	33391,7
Центральна Америка	92,5	15031,6	3030,9	112,4	19,9
Європа	848016,5	629559,5	-20571,6	551598,5	-296418
ЄС	558833,3	436175,6	66412,3	397637,1	-161196
Інші країни Європи	289183,2	193383,9	-86984,0	153961,4	-135222
Африка	1548,1	10355,1	-622,5	2653,1	1105
Південна Африка	278,1	2636,1	-1677,1	-1240,5	-1518,6
Західна Африка	964,9	2352,6	297,0	2593,4	1628,5
Центральна Африка	37,1	346,4	263,3	323,4	286,3
Північна Африка	248,4	4780,8	355,7	813,3	564,9
Східна Африка	19,5	239,3	138,6	163,5	144

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [1]

Серед країн світу найбільші обсяги ПЗІ характерні для: США, Німеччини, Японії, Китаю, Об'єднаного Королівства, Канади, Гонконгу, росії, Ірландії, Республіки Кореї (табл.9). На частку зазначених країн у 2000-2021 рр. припадало в середньому 65,9% від загальносвітового обсягу ПЗІ. Найбільшим серед країн іноземними інвесторами у 2000-2021 рр. є США (в середньому зазначеною країною щороку інвестується за кордон 264606,25 млн дол) та Німеччина (в середньому зазначеною країною щороку інвестується за кордон 98712,7 млн дол).

У 2000-2021 рр. майже всі країни, що входять до топ-10 країн за обсягом ПЗІ, стабільно нарощували свої обсяги ПЗІ, виключення становить лише Об'єднане Королівство, обсяги ПЗІ якого протягом періоду, що аналізується, зменшилися, що відповідним чином й позначилося на частці зазначеної країни у загальносвітових обсягах ПЗІ. Так, протягом періоду, що аналізується, обсяги ПЗІ Об'єднаного Королівства зменшилися на 125003 млн дол або на 13,7%.

Україна характеризується майже непомітними (дуже незначними) обсягами ПЗІ, які суттєво є меншими за обсяги залучених у країну ПЗІ. Питома вага України як іноземного інвестора протягом 2020-2021 рр. не становить навіть 0,1%.

Таблиця 9 – Топ-10 країн за обсягами ПЗІ, млн. дол

Країни	Одиниці виміру	2000 р.	2010 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення
Світ	млн дол	1162491,6	1392058	780480	1707594	545102
	% світ	100	100	100	100	0
США	млн дол	142626	277779	234919	403101	260475
	% світ	12,3	20,0	30,1	23,6	11,3
Німеччина	млн дол	57085,9	125450,8	60624,1	151690	94604,1
	% світ	4,9	9,0	7,8	8,9	4
Японія	млн дол	31557,4	56263,4	95666,4	146782,4	115225
	% світ	2,7	4,0	12,3	8,6	5,9
Китай	млн дол	915,8	68811,3	153710	145190	144274
	% світ	0,1	4,9	19,7	8,5	8,4
Об'єднане Королівство	млн дол	232744,4	48091,8	-65362,8	107741,4	-125003
	% світ	20,0	3,5	-8,4	6,3	-13,7
Канада	млн дол	44678,2	34722,8	46527,1	89874	45195,8
	% світ	3,8	2,5	6,0	5,3	1,5
Гонконг	млн дол	54078,8	86247,2	100716	87450,3	33371,5
	% світ	4,7	6,2	12,9	5,1	0,4
росія	млн дол	3151,9	41116,5	6778,1	63602,5	60450,6
	% світ	0,3	3,0	0,9	3,7	3,4
Ірландія	млн дол	4628,7	22348,3	-44996,8	61979,2	57350,5
	% світ	0,4	1,6	-5,8	3,6	3,2
Республіка Корея	млн дол	4842,1	28221,6	34832,4	60819,8	55977,7
	% світ	0,4	2,0	4,5	3,6	3,2
Довідково						0
Україна	млн дол	1	736	22	-198	-199
	% світ	0,0	0,1	0,0	0,0	0

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [22]

Обсяги накопичених ПЗІ у світі, так само, як і обсяги накопичених ПШ, у 2000-2021 рр. стабільно збільшувалися (табл.10). За 2000-2021 рр. обсяги накопичених ПЗІ в світі збільшилися більше, ніж на 34389 млрд дол. Найбільша частка накопичених ПЗІ протягом періоду, що аналізується, припадала на розвинені країни. Так, наприклад у 2000 році частка зазначеної групи країн у загальносвітових обсягах накопичених ПЗІ становила 91%, у 2010 році – 85,8%, у 2020 році – 78,7%, у 2021 році – 79%. Разом із тим, протягом 2000-2021 рр. намітилася стала тенденція до скорочення частки групи розвинених країн у загальносвітових обсягах ПЗІ.

За 2000-2021 рр. частка зазначеної групи країн скоротилася на 12% - з 91% у 2000 році до 79% у 2021 році. Слід зауважити, що у 2000-2021 рр. фіксувалося лише скорочення частки, тобто відносного показника накопичених ПЗІ розвиненої групи країн, абсолютні ж показники накопичених ПЗІ зазначеної групи країн постійно збільшувалися – з 6740421,1 млн дол у 2000 році до 33008669,8 млн дол у 2021 році, отже збільшення становило 26268249 млн дол.

Протилежна ситуація спостерігалася із часткою групи країн, що розвиваються. По цій групі країн мало місце нарощення частки у загальносвітових обсягах накопичених ПЗІ на 12%, зростання абсолютних показників накопичених ПЗІ. Так, протягом періоду, що аналізується, обсяги накопичених ПЗІ групи країн, що розвиваються, збільшилися на 8121334,4 млн дол – з 668480,6 млн дол у 2000 році до 8789815,0 млн дол у 2021 році.

Визначені тенденції у динаміці та структурі накопичених ПЗІ цілком відповідають тенденціям та процесам, що було визначено за динамікою інших, вже розглянутих показників, не є новими.

Таблиця 10 – Обсяг накопичених ПЗІ, млн дол

Показники		2000 р.	2010 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення
Світ	млн дол	7408901,6	20471257,0	39545669,0	41798484,9	34389583
	%	100	100	100	100	-
Розвинені країни	млн дол	6740421,1	17568316,3	31112888,0	33008669,8	26268249
	% <sub>світ</sub>	91,0	85,8	78,7	79,0	-12
Країни, що розвиваються	млн дол	668480,6	2902940,6	8432781,0	8789815,0	8121334,4
	% <sub>світ</sub>	9,0	14,2	21,3	21,0	12

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [1]

Топ-10 країн за обсягами накопичених ПЗІ представлений такими країнами, як: США, Нідерланди, Китай, Канада, Об'єднане Королівство, Німеччина, Гонконг, Японія, Швейцарія, Франція (табл.11). На частку зазначеної групи країн припадало в різні роки від 68% до 83% загальносвітового обсягу накопичених ПЗІ. Станом на 2021 р. на зазначену групу країн припадає 70,6% від загальносвітового обсягу накопичених ПЗІ.

У 2000-2021 рр. збільшення абсолютних показників накопичених обсягів ПЗІ мало місце по всіх країнах зазначеної групи. Найбільш динамічно накопичені обсяги ПЗІ зростали у США, Китаї та Канаді.

Протягом зазначеного періоду відбулися певні зрушення у структурі топ-10 країн за обсягами ПЗІ. Так, спостерігалось зменшення частки США (на 12,9%), Канади (на 0,5%), Об'єднаного королівства (на 7,5%), Німеччини (на 1,4%), Гонконгу (на 0,1%), Франції (на 1,2%). Натомість частки таких країн, як Нідерланди, Китай, Японія, Швейцарія – динамічно зростали. Так, частка Нідерландів збільшилася на 3,9%, Китаю – 5,8%, Японії – 1%, Швейцарії – 0,6%.

Україна у 2000-2021 рр. не належала до групи країн-лідерів за обсягами накопичених ПЗІ. Хоча у 2000-2021 рр. й мали місце певні процеси, що призвели до нарощення обсягів накопичених обсягів ПЗІ, частка країни у загальносвітових обсягах накопичених ПЗІ залишалася дуже низькою, не становила навіть 0,1%

Таблиця 11 – Топ-10 країн світу за обсягами накопичених ПЗІ

Країни	Одиниці виміру	2000 р.	2010 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення
Світ	млн дол	7408901,6	20471257	39545669	41798485	34389583,4
США	млн дол	2694014	4809587	8240764	9813545	7119531
	%	36,4	23,5	20,8	23,5	-12,9
Нідерланди	млн дол	305461,4	968104,6	3574072,9	3356858	3051396,6
	%	4,1	4,7	9,0	8,0	3,9
Китай	млн дол	27768,4	317210,6	2580658,4	2581800	2554031,6
	%	0,4	1,5	6,5	6,2	5,8
Канада	млн дол	442623	983889,5	1947124,3	2285325	1842702
	%	6,0	4,8	4,9	5,5	-0,5
Об'єднане Королівство	млн дол	940197,1	1686260	2137643,5	2166414	1226216,9
	%	12,7	8,2	5,4	5,2	-7,5
Німеччина	млн дол	483946,1	1364565	1989579,5	2141269	1657322,9
	%	6,5	6,7	5,0	5,1	-1,4
Гонконг	млн дол	379284,8	943937,7	1920701,8	2082323	1703038,2
	%	5,1	4,6	4,9	5,0	-0,1
Японія	млн дол	278444,7	831075,7	1837075,4	1983858	1705413,3
	%	3,8	4,1	4,6	4,7	1,0
Швейцарія	млн дол	232202	1043199	1664099,3	1578515	1346313
	%	3,1	5,1	4,2	3,8	0,6
Франція	млн дол	365871,1	1172994	1547802,9	1544964	1179092,9
	%	4,9	5,7	3,9	3,7	-1,2
Довідково:						0
Україна	млн дол	170	6548	907	-295	-465
	%	0	0,1	0	0	0

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [1]

Беручи до уваги все зазначене вище, місце та роль України у світовому русі прямих інвестицій є досить незначним. Україна займає дуже незначні частки як у загальносвітових обсягах ПІІ, так і ПЗІ.

Для більш ґрунтовного аналізу особливостей участі України у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій розглянемо динаміку чистої інвестиційної позиції України у 2000-2021 рр. (рис.6).

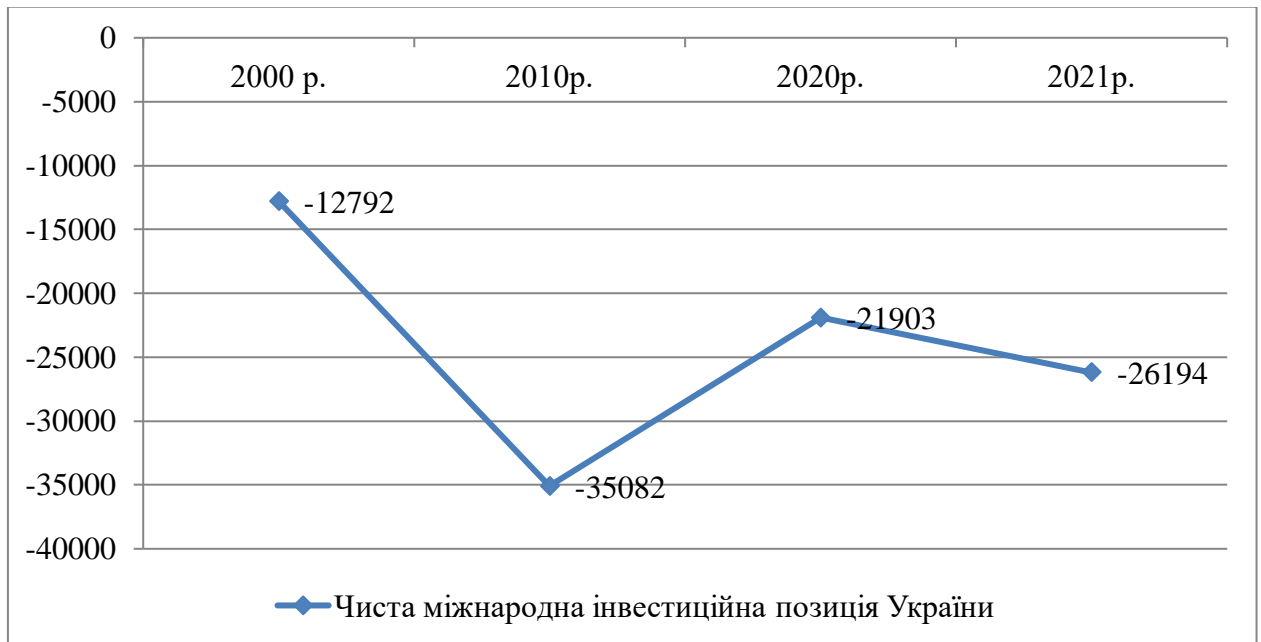


Рисунок 6 – Динаміка чистої міжнародної інвестиційної позиції України у 2000-2021 рр.

*Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [2]*

Як свідчать дані Національного банку України, протягом 2000-2021 рр. чиста інвестиційна позиція України має від’ємне значення, що означає, що зовнішні зобов’язання були більшими за закордонні активи України.

Таким чином, у 2000-2021 рр. Україна може бути віднесена до країн нетто-реципієнтів прямих інвестицій. При цьому звертає увагу на себе й той факт, що протягом періоду, що аналізується, Україна не тільки виступала нетто-реципієнтом іноземних інвестицій, але й стабільно підвищувала свою інвестиційну привабливість, що знаходить відображення у збільшенні значення чистої міжнародної інвестиційної позиції України. Так, у 2000-2021 рр. значення чистої інвестиційної позиції України збільшилося з -12792 млн дол у 2000 році до -26194 млн дол у 2021 році або на 13402 млн дол.

Основними інвесторами України у 2000-2021 рр. виступають такі країни, як: Кіпр, Нідерланди, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Німеччина, Франція, Австрія, росія, Швейцарія, США, Польща (табл.12).

Разом із тим у 2015-2021 рр. відбулися певні зміни у географічній структурі ПІІ України.

Так, Україна почала активніше залучати інвестиції із Люксембургу, переорієнтувавшись із залучення інвестицій із Британських Віргінських Островів. У цілому на топ-10 країн основних інвесторів України припадало більше 80% ПІІ залучених в країну.

Таблиця 12 – Географічна структура ПІІ України у 2015-2021 році

Країна	2015р.		Країна	2021р.	
	млн дол.	%		млн. дол.	%
Кіпр	16162,2	35,1	Кіпр	20846,3	31,7
Нідерланди	8450,1	18,4	Нідерланди	14212,1	21,6
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	2157,3	4,7	Швейцарія	3809,4	5,8
Німеччина	1937,0	4,2	Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	3018,5	4,6
Британські Віргінські Острови	1628,1	3,5	Німеччина	3012,7	4,6
Франція	1522,7	3,3	Австрія	1947,1	3,0
Австрія	1363,5	3,0	Люксембург	1567,8	2,4
росія	1334,4	2,9	США	1467,1	2,2
Швейцарія	1054,8	2,3	Франція	1315,8	2,0
США	890,4	1,9	Польща	1200,5	1,8
Польща	853,8	1,9	росія	1188,7	1,8
Усього зазначені країни	37354,3	81,2	Усього зазначені країни	53586	81,5

*Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [2]*

Як свідчать дані таблиці 12, у 2015-2021 рр. в Україні спостерігалось нарощення обсягів, а відповідно й збільшення частки ПІІ в Україну з таких країн, як: Нідерланди (+3,2%), Німеччина (+0,4%), Швейцарія (+3,5%), США (+0,3%); зменшення – Кіпр (-3,4%), Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (-0,1%), Франція (-1,3%), Польща (-0,1%), росія (-1,1%).

У структурі ПІІ України протягом 2015-2021 рр. переважали інструменти участі в капіталі. На частку зазначеної групи інструментів припадало в середньому протягом періоду, що аналізується, 75,5% від загального обсягу ПІІ в Україну (табл.13).

У цей же час на частку боргових інструментів припадало в середньому 24,5% від обсягу ПІІ в Україну. При цьому обсяги іноземних інвестицій в інструменти акціонерного капіталу України зростали значно швидше, ніж обсяги іноземних інвестицій у боргові інструменти, що свідчить про те, що українська економіка дійсно виглядала відносно привабливим об'єктом для інвестування іноземних інвесторів, вони активніше купували частку власності в бізнесі, не вимагаючи від власника бізнесу погашення коштів, але претендуючи на частину прибутку такого бізнесу.

Серед галузей України найбільш привабливими для іноземних інвесторів є промисловість, сільське, лісове та рибне господарство; добувна промисловість і розроблення кар'єрів; будівництво; інформація та телекомунікації. На частку зазначених галузей припадало 84,7% та 92,1% ПІІ України у 2015-2021 рр.



Таблиця 13 – Інструментальна структура ПІІ України

Рік	Інструменти участі в капіталі			Боргові інструменти	
	млн дол	млн дол	%	млн дол	%
2015	46009,4	35562,0	77,3	10447,4	22,7
2016	47706,0	37054,4	77,7	10651,6	22,3
2017	47765,2	36310,3	76,0	11454,9	24,0
2018	46894,2	35391,0	75,5	11503,2	24,5
2019	54209,6	41662,5	76,9	12547,1	23,1
2020	52091,4	37600,4	72,2	14491,0	27,8
2021	65746,8	47796,4	72,7	17950,4	27,3

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [2]

Серед галузей економіки, які характеризуються найзначнішими обсягами та відповідно часткою ПІІ, на окрему увагу заслуговує промисловість, адже частка ПІІ в зазначену галузь становить 34,3% та 43,7% від загального обсягу ПІІ, спрямованих в Україну (табл.14). Найбільш привабливою для іноземних інвесторів є переробна промисловість, зокрема виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів; виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції; металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування; машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування.

У цілому ж у 2015-2021 рр. нарощення обсягів ПІІ фіксувалося у всіх галузях економіки України, виключення становили лише сільське, лісове та рибне господарство, професійна, наукова та технічна діяльність, а також діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування.

У цей же час протягом періоду, що аналізується, мало місце зменшення частки в загальному обсязі ПІІ таких галузей економіки, як водопостачання; каналізація, поводження з відходами (-0,5%); оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (-0,1%); транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (-0,1%); тимчасове розміщування й організація харчування (-1,1%); інформація та телекомунікації (3,9%); операції з нерухомим майном (-1,3%); професійна, наукова та технічна діяльність (-1%); охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (-0,1%).

Таблиця 14 – Галузева структура ПІІ України

Галузь	Рік				Абсолютне відхилення	
	2015		2021		Млн дол	%
	Млн дол	%	Млн дол	%		
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7
Усього	46009,4	100	65746,8	100	19737,4	-
Сільське, лісове та рибне господарство	2699,9	5,9	3004,0	4,6	304,1	-1,3
Промисловість	15801,4	34,3	28747,5	43,7	12946,1	9,4

Продовження таблиці 14

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3557,3	7,7	8608,1	13,1	5050,8	5,4
Переробна промисловість	10418,7	22,6	15711,3	23,9	5292,6	1,3
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1766,0	3,8	4359,3	6,6	2593,3	2,8
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	59,4	0,1	68,8	0,1	9,4	0
Будівництво	1036,3	2,3	1169,9	1,8	133,6	-0,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	6843,4	14,9	10188,0	15,5	3344,6	0,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1553,2	3,4	2171,7	3,3	618,5	-0,1
Тимчасове розміщування й організація харчування	267,2	0,6	342,6	0,5	75,4	-0,1
Інформація та телекомунікації	2534,6	5,5	2910,4	4,4	375,8	-1,1
Фінансова та страхова діяльність	5918,8	12,9	5945,4	9,0	26,6	-3,9
Операції з нерухомим майном	3419,2	7,4	5031,1	7,7	1611,9	0,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	1869,4	4,1	1810,7	2,8	-58,7	-1,3
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1165,1	2,5	994,0	1,5	-171,1	-1
Освіта	13,1	0,0	24,8	0,0	11,7	0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	81,1	0,2	200,5	0,3	119,4	0,1
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	190,9	0,4	189,4	0,3	-1,5	-0,1

*Джерело: складено то розраховано автором на основі даних [2]*

Україна як інвестор спрямовує свої фінансові ресурси в такі країни, як Кіпр, росія, Республіка Молдова, Білорусь, Грузія, Узбекистан, Казахстан (табл.15).

На частку зазначених країн припадало 30,6% та 12,9% від загального обсягу ПЗІ України.

Серед топ-10 основних напрямків спрямування ПЗІ України незмінним лідером є Кіпр, на частку якого припадало 27,8% від загального обсягу ПЗІ України у 2015 році та 10,3% від загального обсягу ПЗІ України у 2021 році.

Росія, хоча й залишається одним із основних напрямків розміщення ПЗІ України, характеризується досить малою часткою у загальному обсязі ПЗІ України, при цьому частка зазначеного напрямку протягом періоду, що аналізується, динамічно скорочується. Так, у 2015 році на частку росії припадало 2,4% у структурі ПЗІ України, у 2021 році – 2,1%, тобто скорочення становило 0,3%. Схожа ситуація спостерігається й по ПЗІ України у білорусь.

Таблиця 15 – Географічна структура ПЗІ України, млн дол

Країна	2015р.		Країна	2021р.	
	Млн дол	%		Млн дол	%
Усього	2792,8	100	Усього	2260,3	100
Кіпр	776,8	27,8	Кіпр	231,7	10,3
росія	67,6	2,4	росія	46,5	2,1
Республіка Молдова	5,1	0,2	Узбекистан	3,5	0,2
білорусь	2,4	0,1	Республіка Молдова	3,5	0,2
Грузія	1,5	0,1	В'єтнам	2,1	0,1
Узбекистан	1,1	0,0	Туреччина	1,7	0,1
Казахстан	1,1	0,0	Грузія	1,4	0,1
			Сербія	1,1	0,0

Джерело: складено то розраховано автором на основі даних [2]

У структурі ПЗІ України протягом 2015-2021 рр. переважали інструменти участі в капіталі (табл.16). Боргові інструменти за значенням перевищили інструменти участі у капіталі лише у 2021 році. Тенденція, що мала місце у 2015-2020 рр. була досить позитивною, оскільки інвестиції в акціонерний капітал не призводять до зростання заборгованості, в той час, як боргові інструменти генеруються запозиченнями. Протягом 2015-2021 рр. обсяг інвестицій в акціонерний капітал Україною зменшився на 532,5 млн дол, а інвестиції України у боргові інструменти збільшилися на 342,9 млн дол.

Таблиця 16 – Інструментальна структура ПЗІ України, млн дол

Рік	ПЗІ	Інструменти участі в капіталі	Боргові інструменти
2015	580,3	2792,8	-2212,5
2016	541,3	2660,3	-2119,0
2017	744,0	2627,0	-1883,0
2018	588,7	2599,8	-2011,1
2019	1742,7	3416,8	-1674,1
2020	906,9	2754,9	-1848,0
2021	-295,1	2260,3	-2555,4

Джерело: складено то розраховано автором на основі даних [2]

Серед галузей економіки, які виступали найбільш інвестиційно привабливими для українських інвесторів за кордом у 2015-2021 рр. можна виділити професійну, наукова та технічна діяльність. На частку зазначеної галузі у 2015-2021 рр. припадало понад 80% від ПЗІ України (табл.17).

У цілому у 2015-2021 рр. спостерігалось нарощення інвестицій України у такі галузі економіки за кордоном, як будівництво, фінансова та страхова діяльність, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування. По інших галузях закордонних країн спостерігалось зниження інвестиційної активності України. Так, у 2015-2021 рр. обсяги

інвестицій України у сільське, лісове та рибне господарство за кордоном зменшилися на 3,2 млн дол; промисловість, зокрема переробну промисловість – 87,8 млн дол; оптову та роздрібну торгівлю; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів - 54,7 млн дол; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність - 14,8 млн дол; інформацію та телекомунікації – 2,2 млн дол; операції з нерухомим майном – 12,8 млн дол; професійну, наукову та технічну діяльність – 416,5 млн дол.

Крім того, як свідчать дані Національного банку України, у 2015-2021 рр. спостерігалось зменшення питомої ваги ПІІ в такі галузі економіки, як промисловість, зокрема переробна промисловість; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; інформація та телекомунікації; операції з нерухомим майном. Натомість питома вага в ПІІ України таких галузей економіки, як будівництво, фінансова та страхова діяльність; професійна, наукова та технічна діяльність; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування.

Таблиця 17 – Галузева структура ПІІ України (інструменти участі у капіталі)

Галузь	Рік				Абсолютне відхилення	
	2015		2021		Млн дол	%
	Млн дол	%	Млн дол	%		
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Усього	2792,8	100,0	2260,3	100,0	-532,5	0,0
Сільське, лісове та рибне господарство	16,7	0,6	13,5	0,6	-3,2	0,0
Промисловість	109,6	3,9	21,8	1,0	-87,8	-2,9
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Переробна промисловість	108,7	3,9	21,0	0,9	-87,7	-3,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Будівництво	1,3	0,0	6,3	0,3	5	0,3
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	80,1	2,9	25,4	1,1	-54,7	-1,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	24,7	0,9	9,9	0,4	-14,8	-0,5
Тимчасове розміщування й організація харчування	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Інформація та телекомунікації	2,6	0,1	0,4	0,0	-2,2	-0,1
Фінансова та страхова діяльність	73,8	2,6	81,4	3,6	7,6	1,0
Операції з нерухомим майном	45,8	1,6	33,0	1,5	-12,8	-0,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	2430,8	87,0	2014,3	89,1	-416,5	2,1

## Продовження таблиці 17

1	2	3	4	5	6	7
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,4	0,0	1,7	0,1	1,3	0,1
Освіта	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [2]

Беручи до уваги все зазначене вище, на сучасному етапі розвитку участь України у міжнародному русі прямих інвестицій є досить незначною, що знаходить прояв як у частці України у загальносвітових обсягах ПІІ, так і ПІІ, а також значенні ПІІ в Україну у її ВВП. (рис. 7).

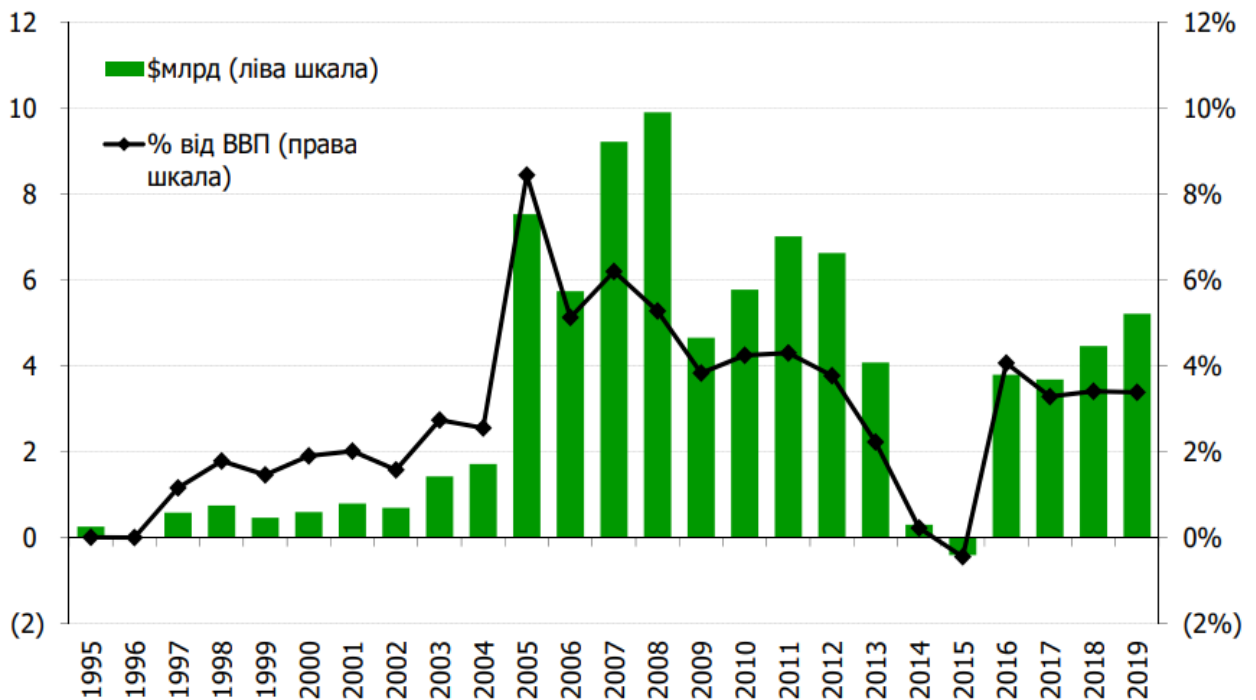


Рисунок 7 – Частка ПІІ у ВВП України [3]

У 2000-2019 рр. частка ПІІ у ВВП країни не перевищувала 10% та 1500 дол у розрахунку на душу населення.

Відповідно до даних Європейської бізнес асоціації, основними факторами, що крім повномасштабного вторгнення (зокрема атаки на енергосистему) негативно позначаються на інвестиційній привабливості країни, не сприяють її більш активному включенню в міжнародний рух прямих іноземних інвестицій, є:

Недовіра до судової системи.

Розповсюджена корупція.

Монополізація ринків та захоплення влади олігархами.

Обтяжливе та мінливе законодавство.  
 Репресивні дії правоохоронних органів.  
 Складне податкове адміністрування.  
 Нестабільна валюта та фінансова система.  
 Обмеження на рух капіталу та валютні операції.  
 Високі податкові ставки.  
 Слабкі перспективи економічного зростання.  
 Масштабна трудова міграція з України.

Усі ці фактори негативно позначаються на інвестиційному кліматі та інвестиційній привабливості України.

Так, відповідно до розрахованого Європейською бізнес асоціацією індексу інвестиційної привабливості України за 2010-2022 рр. зазначений показник жодного разу не досяг так званої позитивної зони – вище 4 балів (за 5-бальною шкалою) (рис.8).

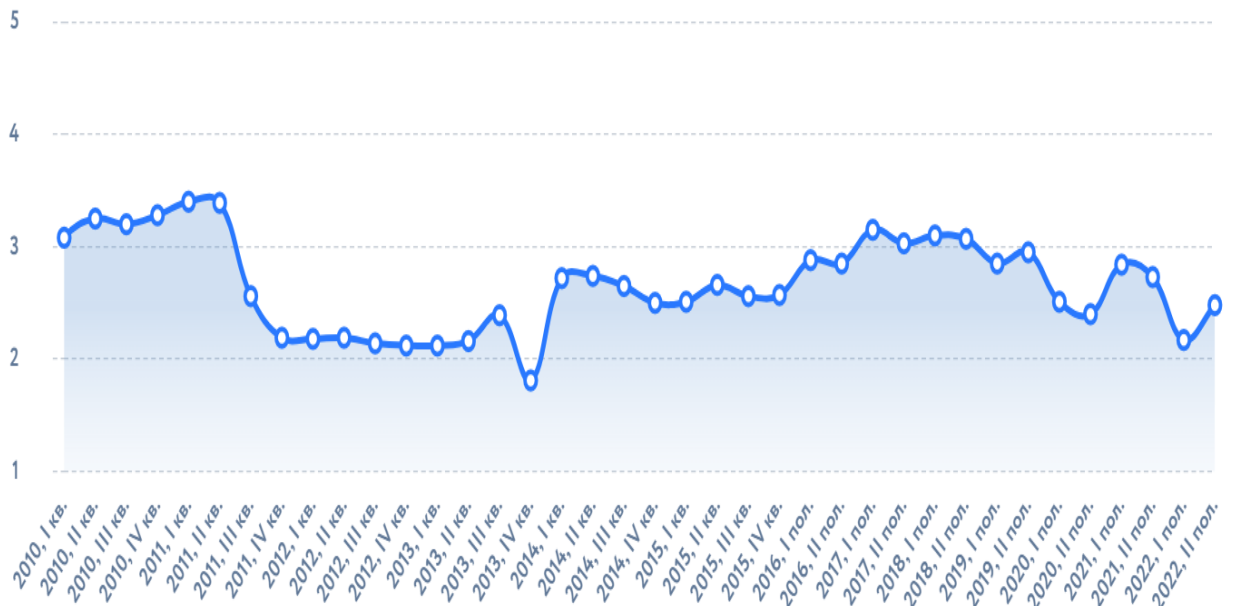


Рисунок 8 – Індекс інвестиційної привабливості України [3]

Таким чином, у 2000-2021 рр. інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість України не сприяли зростанню ролі та значення України у міжнародному русі прямих інвестицій.

Як свідчать результати дослідження Буряк А.А., Україна характеризується суттєвими регіональними асиметріями реалізованого інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості (рис.9).

Найвищим рівнем реалізованого інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості характеризуються такі регіони України, як: Запорізька, Харківська, Дніпропетровська області.

Найнижчим рівнем інвестиційної привабливості характеризуються такі регіони, як: Хмельницька, Волинська, Житомирська, Рівненська, Херсонська, Чернігівська, Луганська області.

Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на душу населення	Рівень потенціалу інвестиційної привабливості промисловості								
	Високий і вище середнього	Високий		Вище середнього		Нижче середнього		Низький	
		<i>Регіони-лідери:</i> Запорізький Харківський Дніпропетровський (A)		м. Київ Львівський Донецький Полтавський (B)		Одеський Івано-Франківський (C)		Київський (D)	
	Низький і нижче середнього	Закарпатський Сумський Кіровоградський Миколаївський Вінницький (E)				<i>Регіони-аутсайтери:</i> Хмельницький, Волинський, Житомирський, Рівненський, Херсонський, Чернігівський, Луганський, Черкаський, Тернопільський, Чернівецький (F)			
		Кількість регіонів		Кількість регіонів		Кількість регіонів		Кількість регіонів	
	усього	питома вага, %	усього	питома вага, %	усього	питома вага, %	усього	питома вага, %	
	3	12	4	16	7	28	11	44	

Рисунок 9 – Особливості інвестиційної привабливості регіонів України [34]

Таким чином, у 2000-2021 рр. України не характеризується суттєвим значенням та роллю як суб'єкт та об'єкт міжнародного прямого інвестування, що обумовлено низькими показниками інвестиційної привабливості країни, зокрема суттєвими регіональними та галузевими їх відмінностями.

## ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Проведене дослідження теоретико-методичних засад та особливостей участі країн у міжнародному русі прямих інвестицій дозволяє зробити висновок, що:

На сучасному етапі розвитку економічної думки іноземні інвестиції розглядаються як один із найважливіших факторів соціально-економічного розвитку, зростання та забезпечення національної економічної безпеки та конкурентоспроможності.

Теорія інвестування, початок розвитку якої датується 60-ми роками ХХ століття, це складний, еkleктичний теоретичний концепт, що включає цілу низку теоретичних моделей та окремих теорій, які з принципово різних вихідних моментів пояснюють сутність, значення та вплив іноземного інвестування на функціонування та розвиток країн та їх національних економік.

До основних теорій іноземного інвестування відносять: теорії абсолютних та відносних переваг, теорію факторів виробництва, теорію «економії масштабу», технологічну теорію міжнародних корпорацій, теорію «циклу міжнародного виробництва товарів», теорію ТНК та недосконалої конкуренції, теорію олігополії та прямих іноземних інвестицій, теорію інтернаціоналізації, парадигму «летучих гусей», теорію конкурентних переваг, еkleктичну парадигму тощо.

Установлено, що відповідно до Законодавства України під інвестиціями доцільно розуміти всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) та/або досягається соціальний та екологічний ефект.

Об'єктами інвестиційної діяльності є будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права.

Суб'єктами інвестиційної діяльності є: громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, у т.ч. недержавні пенсійні фонди, інститути спільного інвестування, страховики та фінансові установи, держави.

Обґрунтовано, що найбільш загальному вигляді інвестиції поділяють на прямі; портфельні та інші інвестиції.

Прямі інвестиції, на відміну від портфельних та інших інвестицій, це інвестиції в реальні об'єкти, вони дають інвестору реальний контроль над об'єктом вкладення, можливість впливати на його розвиток.

Установлено, що усі різновиди інвестицій характеризуються єдиною інструментальною структурою: інструменти акціонерного капіталу та інструменти боргового капіталу.

Визначено, що інвестиції в акціонерний капітал не призводять до зростання заборгованості, а інвестиції в борговий капітал – призводять.



Систематизовано основні критерії диференціації прямого іноземного інвестування. Визначено, що основними критеріями за якими прямі інвестиції поділяються на види є: тип інтеграції, форма власності, суб'єкт, розмір інвестицій, особливості організаційно-галузевої-інтеграції, мета, форма залучення, ціни, в яких подано інформацію про ПІІ, геополітична спрямованість, джерело фінансування, напрямок руху інвестиційного капіталу відносно певного актора тощо.

Обґрунтовано, що реальні інвестиційні потоки поділяють на ПІІ та ПЗІ. ПІІ – FDI inflows, мають місце в умовах ситуації, коли економіка певної країни розглядається як об'єкт інвестиційної діяльності; ПЗІ - FDI outflows, мають місце тоді, коли економіка певної країни розглядається як суб'єкт інвестиційної діяльності.

Доведено, що на обсяги та особливості ПІІ та ПЗІ країни впливає ціла низка факторів, головними серед яких є інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість.

Установлено, що під поняття «інвестиційний клімат» доцільно розуміти сукупність факторів, що визначають особливості та результативність ведення господарської діяльності в певній країні як для її резидентів, так і для нерезидентів; під поняттям «інвестиційна привабливість» доцільно розуміти показник, який відображає рівень привабливості інвестиційного клімату країни для іноземного інвестора.

Обґрунтовано, що між цілями та інвесторів та приймаючої країни завжди є суперечності, вирішення яких є одним із основних завдань національних інвестиційних політик.

Визначено, що регулювання прямого інвестування здійснюється не тільки на національному рівні приймаючої країни, але й на міжнародному рівні. Основними інститутами, що забезпечують регулювання інвестиційної діяльності на міжнародному рівні є: ООН, зокрема ЮНКТАД, та Світовий банк, зокрема БАГІ, МЦУІС, МФК, МБРР, МАР.

Установлено, що розрізняють дві основні моделі залучення прямих іноземних інвестицій в економіку приймаючої країни: модель наздоганяючого залучення ПІІ та модель контрольованого залучення ПІІ. Зазначені моделі суттєво різняться за соціально-економічними ефектами та показниками ефективності. Обґрунтовано, що більш ефективною у довгостроковому періоді є модель контрольованого залучення інвестицій.

Для кількісної та якісної оцінки участі (значення та ролі) країни у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій запропоновано використовувати наступний дослідницький алгоритм:

- 1) провести кількісний та якісний аналіз міжнародного руху прямих іноземних інвестицій, що дозволить отримати загальне розуміння ситуації щодо руху прямих іноземних інвестицій в світі, отримати орієнтири щодо країн, досвід яких щодо організації інвестиційної політики необхідно вивчати;

- 2) провести кількісний аналіз участі країни у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій, проаналізувавши обсягові, структурні,

результуючі показники ПІІ та ПЗІ країни, показники динаміки ПІІ та ПЗІ, що дозволить зрозуміти місце та роль країни як об'єкта та суб'єкта міжнародної інвестиційної діяльності. Обґрунтовано, що у якості обсягових показників доцільно використовувати суму щорічних надходжень та накопичені суми ПІІ та ПЗІ країни; структурних – інструментальну, географічну та галузеву структуру ПІІ та ПЗІ країни; результуючих - міжнародну інвестиційну позицію країни; динаміки – абсолютне відхилення всіх представлених вище груп показників;

3) провести якісний аналіз участі країни у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій, проаналізувавши інвестиційну привабливість країни, що дозволить визначити фактори, що обумовили місце та роль країни як суб'єкта та об'єкта міжнародної інвестиційної діяльності.

Обґрунтовано, що основним джерелом фактографічної інформації для реалізації запропонованого вище дослідницького алгоритму є платіжний баланс (Фінансовий рахунок), дані ЮНКТАД та Національного банку України.

У процесі апробації запропоновано дослідницького алгоритму кількісної та якісної оцінки участі (значення та ролі) країни у міжнародному русі прямих іноземних інвестицій встановлено, що:

У 2005-2021 рр. інструменти, що були спрямовані на створення більш сприятливих умов для іноземного інвестування в світі, значно переважали над інструментами, що були спрямовані на більш жорстке регулювання.

Станом на 2021 рік в світі функціонує 2558 міжнародних договорів про іноземне інвестування, в Україні функціонує понад 5000 різних нормативно-правових актів, що регламентують інвестиційну діяльність.

Установлено, що у 2000-2021 р.:

У світі спостерігалось нарощення обсягів руху капіталу у вигляді прямих іноземних інвестицій - обсяг прямих іноземних інвестицій в світі збільшився на 225 млрд дол.

Частка ПІІ розвинених та частка ПІІ країн, що розвиваються, відповідно зменшилася та збільшилася на 36,5%, основними реципієнтами (отримувачами) інвестицій є країни, що розвиваються.

Основним реципієнтом ПІІ серед макрорегіонів є, як свідчать дані ЮНКТАД, Америка та Азія – на частку зазначених макрорегіонів припадає 40% та 32% від загальносвітового обсягу ПІІ. В той же час на Європу припадає в середньому 25%, Африку – 3%. Установлено, що в Азії основним реципієнтом ПІІ є країни Східної та Південно-східної Азії (25,3% від загальносвітових обсягів ПІІ); у Америці – Північна Америка (22,8% від загальносвітових обсягів ПІІ); Європі – країни ЄС (23,6% від загальносвітових обсягів ПІІ); Африці – Південна Африка (1% від загальносвітових обсягів ПІІ).

Основними країнами-реципієнтами ПІІ виступали: США, Китай, Сінгапур, Канада, Бразилія, Індія, Британські Віргінські острови, росія, Мексика, Німеччина. На частку зазначених країн припадало 56,25% загальносвітових обсягів ПІІ

Україна не належала до топ-10 країн за обсягами залучених ПІІ. На частку України протягом періоду, що аналізується, припадало в середньому трохи більше, ніж 0,225% від загального обсягу ПІІ в світі.

Обсяг накопичених ПІІ у 2000-2021 рр. суттєво збільшився та варіювався за групами країн (табл.4). Так, у 2000-2021 рр. обсяг накопичених ПІІ в світі збільшився на 38071 млрд дол. У структурі накопичених ПІІ найбільша частка притаманна для розвинених країн, на частку яких в середньому припадало протягом періоду, що аналізується, 73,4% від загальносвітового обсягу накопичених ПІІ.

До топ-10 країн за обсягами накопичених ПІІ у 2000-2021 рр. належать: США, Об'єднане Королівство, Нідерланди, Китай, Гонконг, Сінгапур, Канада, Швейцарія, Ірландія, Німеччина. На частку зазначених країн припадає в середньому 63,1% від загальносвітових обсягів накопичених ПІІ.

Україна протягом періоду, що аналізується, не належала до топ-10 країн за обсягами накопичених ПІІ, її частка була досить незначною становила 0,1% від загальносвітових обсягів накопичених ПІІ.

Частка України як економіки продажу у вартісних обсягах злиттів та поглинань також є досить незначною, не досягає навіть 0,1%.

Обсяги прямих зарубіжних інвестицій у 2000-2021 рр. в світі також збільшилися – збільшення становило більше, ніж 545 млрд дол.

Основні обсяги прямих зарубіжних інвестицій припадали на розвинені країни - 73,8% загальносвітових обсягів ПІІ.

Найбільш активними інвесторами є країни Європи та Америки. На зазначені макрорегіони припадає майже 40% та 29,2% від загальносвітових обсягів ПІІ відповідно. В Азії найбільш активно інвестували за кордон країни Східної Азії; в Америці – країни Північної Америки; в Європі – країни ЄС; Африки – країни Західної та Північної Африки.

Серед країн світу найбільші обсяги ПІІ характерні для: США, Німеччини, Японії, Китаю, Об'єданого Королівства, Канади, Гонконгу, Росії, Ірландії, Республіки Кореї. На частку зазначених країн у 2000-2021 рр. припадало в середньому 65,9% від загальносвітового обсягу ПІІ.

Питома вага України як іноземного інвестора була досить незначною, не становила навіть 0,1%.

Найбільша частка накопичених ПІІ протягом періоду, що аналізується, припадала на розвинені країни. Так, наприклад у 2000 році частка зазначеної групи країн у загальносвітових обсягах накопичених ПІІ становила 91%, у 2010 році – 85,8%, у 2020 році – 78,7%, у 2021 році – 79%.

Топ-10 країн за обсягами накопичених ПІІ представлений такими країнами, як: США, Нідерланди, Китай, Канада, Об'єднане Королівство, Німеччина, Гонконг, Японія, Швейцарія, Франція.

Доведено, що Україна у 2000-2021 рр. не належала до групи країн-лідерів за обсягами накопичених ПІІ. Хоча у 2000-2021 рр. й мали місце певні процеси, що призвели до нарощення обсягів накопичених обсягів ПІІ, частка країни у загальносвітових обсягах накопичених ПІІ залишалася дуже низькою, не становила навіть 0,1%.

Обґрунтовано, що протягом 2000-2021 рр. чиста інвестиційна позиція України має від'ємне значення, що означає, що зовнішні зобов'язання були більшими за закордонні активи України. Україна може бути віднесена до країн нетто-реципієнтів прямих інвестицій.

Основними інвесторами України у 2000-2021 рр. виступають такі країни, як: Кіпр, Нідерланди, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Німеччина, Франція, Австрія, росія, Швейцарія, США, Польща.

У структурі ПІІ України протягом 2015-2021 рр. переважали інструменти участі в капіталі. На частку зазначеної групи інструментів припадало в середньому протягом періоду, що аналізується, 75,5% від загального обсягу ПІІ в Україні.

Установлено, що серед галузей економіки України найбільш привабливими для іноземних інвесторів є промисловість, сільське, лісове та рибне господарство; добувна промисловість і розроблення кар'єрів; будівництво; інформація та телекомунікації. На частку зазначених галузей припадало 84,7% та 92,1% ПІІ України у 2015-2021 рр.

Україна як інвестор спрямовує свої фінансові ресурси в такі країни, як Кіпр, росія, Республіка Молдова, Білорусь, Грузія, Узбекистан, Казахстан. На частку зазначених країн припадало 30,6% та 12,9% від загального обсягу ПІІ України.

У структурі ПІІ України протягом 2015-2021 рр. переважали інструменти участі в капіталі.

Серед галузей економіки, які виступали найбільш інвестиційно привабливими для українських інвесторів за кордоном у 2015-2021 рр. можна виділити професійну, наукову та технічну діяльність. На частку зазначеної галузі у 2015-2021 рр. припадало понад 80% від ПІІ України.

Установлено, що основними факторами, що крім повномасштабного вторгнення (зокрема атаки на енергосистему) негативно позначаються на інвестиційній привабливості країни, не сприяють її більш активному включенню в міжнародний рух прямих іноземних інвестицій, є: недовіра до судової системи; розповсюджена корупція; монополізація ринків та захоплення влади олігархами; обтяжливе та мінливе законодавство; репресивні дії правоохоронних органів; складне податкове адміністрування; нестабільна валюта та фінансова система; обмеження на рух капіталу та валютні операції; високі податкові ставки; слабкі перспективи економічного зростання; масштабна трудова міграція з України.

У 2010-2022 рр. індекс інвестиційної привабливості України жодного разу не досяг так званої позитивної зони – вище 4 балів (за 5-бальною шкалою).

Україна характеризується суттєвими регіональними асиметріями реалізованого інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості. Найвищим рівнем реалізованого інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості характеризуються такі регіони України, як: Запорізька, Харківська, Дніпропетровська області.

Найнижчим рівнем інвестиційної привабливості характеризуються такі регіони, як: Хмельницька, Волинська, Житомирська, Рівненська, Херсонська, Чернігівська, Луганська області.

Підвищення ролі та значення України у міжнародному русі прямих інвестицій, як свідчать джерела [34, 35], має передбачати розбудову комплексної, узгодженої системи інститутів та заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості країни, підвищення ефективності ПЗІ України (рис.10).



Рисунок 10 – Система інститутів та заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості країни, підвищення ефективності ПЗІ України

*Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [34, 35]*

Така система має бути побудована на наступних принципах:

Принципі стратегічної орієнтації та селективності – дана система має бути спрямована на отримання не коротко- та середньострокових позитивних ефектів від прямого іноземного інвестування в країну, а на отримання довгострокових ефектів у визначених державою пріоритетних секторах та галузях економіки України, що відповідають національним інтересам та спроможні забезпечити досягнення цільових параметрів національної безпеки країни. У цих ключових та пріоритетних галузях мають бути створені спеціальні стимули, гранти, фінансування, надані гарантії іноземним інвесторам.

Принципі комплементарної узгодженості із іншими напрямками та складовими державної політики України та глобальними цілями соціально-економічного розвитку та зростання.

Принципі інформаційної відкритості.

Принципі фокусування на міжсекторальних стимулах, зокрема просуванні експорту, розвитку освіти, підвищенні інтенсивності та ефективності цифрових трансформацій тощо.

Принципі соціальної відповідальності.

Принципі оцінки прогнозованої ефективності інвестиційних проєктів тощо.

Основними напрямками трансформації зазначеної вище системи мають стати: заохочення до інвестиційної діяльності; забезпечення сприяння інвестиційній діяльності; забезпечення захисту іноземних інвесторів.

Першим кроком на шляху розбудови зазначеної системи, забезпечення її трансформації у зазначених напрямках має стати чітка ідентифікація ризиків інвестиційного процесу для України як для суб'єкта міжнародної інвестиційної діяльності, так і для України як для об'єкту інвестиційної діяльності. Ідентифікація ризиків є важливою складовою трансформації системи інститутів та заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості країни, адже дозволить вчасно зреагувати на зазначені ризики, а отже вжити заходів, спрямованих на їх мінімізація та/або нівелювання.

Для України як суб'єкта міжнародної інвестиційної діяльності характерні такі ризики, як ризик політичної нестабільності; ризик правової нестабільності, ризик природних катастроф; ризик вичерпання енергетичних ресурсів; ризик суттєвого пошкодження критичної інфраструктури; ризик запровадження обмежень на здійснення фінансових операцій тощо.

Для України як об'єкта інвестиційної діяльності характерні такі ризи, як: ризик впливу капіталу; ризик монополізації ринків та підвищення рівня їх концентрації; ризик технологічної прив'язки до іноземних компаній; тощо.

Для мінімізації ризиків та/або їх нівелювання доцільно використовувати такі інструменти: страхування ризиків; налагодження діалогу між інвестором та владою; вимога щодо запровадження інвестором стратегії корпоративної соціальної відповідальності; проведення технологічної модернізації; використання можливостей міжнародної та міжрегіональної кооперації тощо.

У якості стратегічних орієнтирів трансформації інвестиційної політики України доцільно розглядати політику та особливості інвестиційного регулювання в таких країнах, як: Словаччина (єдина країна. В якій не спостерігалось зменшення обсягів ПІІ через COVID-19), Сербія (стале зростання обсягів ПІІ протягом 10 років), Польща (ефективне використання ПІІ, створення значної кількості нових робочих місць), Ірландії (значний приплив ПІІ), Литви (створення значної кількості нових робочих місць), а також топ-10 країн-лідерів за обсягами та накопиченими обсягами ПІІ.

Реалізація стратегічним напрямів трансформації композитної системи підвищення ролі та значення України у міжнародному русі прямих

інвестицій, що буде орієнтована на одночасне заохочення, сприяння та захист іноземних інвесторів має передбачати такі заходи:

подальший розвиток та удосконалення інституційного забезпечення інвестиційної діяльності, зокрема впорядкування інвестиційних гарантій;

забезпечення розвитку державно-приватно-суспільного партнерства;

розбудова та підвищення ефективності функціонування та розвитку інфраструктури, зокрема критичної, цифрової;

розбудова територій пріоритетного розвитку, вільних економічних зон, що будуть сприяти активному залученню інвестицій в країну;

забезпечити функціонування інформаційної інвестиційної платформи тощо.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Investment Report. URL: <https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report>.
2. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.
3. Європейська бізнес асоціація. URL: <https://eba.com.ua/>.
4. Експертна платформа. Іноземні інвестиції в Україні: де знайти дані, як читати платіжний баланс, про що говорять останні цифри. URL: <https://expla.bank.gov.ua/expla/src/files/Publication126.pdf>.
5. Закон України «Про інвестиційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>.
7. Інвестиційне законодавство: стан, проблеми, перспективи. URL: [https://minjust.gov.ua/m/str\\_40069](https://minjust.gov.ua/m/str_40069).
8. Законодавство у сфері інвестиційної діяльності. URL: <https://www.irda.gov.ua/storinka/zakonodavstvo-u-sferi-investytsiynoyi-diyalnosti>
9. Закон України «Про режим іноземного інвестування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
10. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.
11. Закон України «Про індустриальні парки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>.
12. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>.
13. Закон України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text>.
14. Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>.
15. Стратегія розвитку індустриальних парків на 2023-2030 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-2023-%D1%80#n9>.
16. Руденко Н.В, Ткачук А.В. Пряме іноземне інвестування: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. *Стратегія розвитку України*. 2011. № 3. С. 113-121.
17. Гаркавенко В.І., Єршова Г.В. Вплив іноземного капіталу на економічний розвиток України. URL: [http://eip.org.ua/docs/EP\\_20\\_1\\_47\\_uk.pdf](http://eip.org.ua/docs/EP_20_1_47_uk.pdf).
18. Говорушко Т.А., Обушна Н.І. Сутність прямих іноземних інвестицій та їх класифікація. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10871/1/20134.pdf>.



19. Соколовська О.М. Прямі іноземні інвестиції в економіці України: стан і проблеми залучення. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/183643/11-Sokolovska.pdf?sequence=1>.
20. Кузнєцова Н.В. Вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток країн, що розвиваються (на прикладі Бразилії). URL: <https://ej.journal.ksru.edu/index.php/ej/article/view/593/589>.
21. Фатюха Н. Г., Рябченко І. А. Дослідження прямих іноземних інвестицій у розрізі регіонів України. URL: [http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10\\_2021/93.pdf](http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2021/93.pdf).
22. Біла І. С. Місце України у загальносвітових потоках прямих іноземних інвестицій в умовах криз різної природи. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-5-02-01>.
23. Пуларія П. А. Вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток України. URL: [https://ev.nmu.org.ua/docs/2016/1/EV20161\\_040-047.pdf](https://ev.nmu.org.ua/docs/2016/1/EV20161_040-047.pdf).
24. Zucman G. The Hidden Wealth of Nations one. A Century of Offshore Finance. University of Chicago Press. 2015. 200 p.
25. Довгенко Я.О. Оцінка та моделювання залежності прямих іноземних інвестицій від макроекономічних чинників. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/523/501>.
26. Прохорова М. Е., Лотоцька Ю.В. Теорії впливу іноземних інвестицій на економічне зростання країни. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/5983>.
27. Куліш В.А. Тенденції залучення іноземних інвестицій в промисловість національної економіки України. URL: <http://pte.diit.edu.ua/article/view/190467/191550>.
28. Vintila D. Foreign Direct Investment Theories: An Overview of the Main FDI Theories. URL: [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=1804514](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1804514).
29. Маркевич К.Л. Реалізація національних економічних інтересів УКРАЇНИ у залученні прямих іноземних інвестицій: дисертація на здобування наукового ступеня к.е.н. за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки). К., 2021. 297 с.
30. Малько К.С. Інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість України: чинники їх формування в сучасних умовах. *Actual problems of economics*. 2015. №3 (165). С. 100-105. с.101.
31. Вербіцька І.І. Інвестиційна привабливість України: проблеми та перспективи. URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/30.pdf>.
32. Податковий кодекс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
33. Фінансова енциклопедія / [О.П. Орлюк, Л.К. Воронова, І.Б. Заверуха та ін.]; за заг. ред. О.П. Орлюка . К.: Юрінком Інтер, 2008. 472 с.
34. Буряк А.А. Організаційно-економічні засади залучення прямих іноземних інвестицій у промисловість регіону: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. П. 2018. 304 с.

35. Національна стратегія збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/FDI-Strategy-Section-1-The-View-from-Above-UKR.pdf>.

36. Електронну платформу Advantage Ukraine. URL: <https://advantageukraine.com/ua/>.